

УИҒУН

АСАРЛАР

ОЛТИ ТОМЛИК

ЛАҚМА¹

УЧ ПАРДА,
БЕШ КУРИНИШЛИ МУЗИКАЛИ ДРАМА

¹ Бу асарга музикани композитор Сайфи Жалла ёзган.

ҚАТНАШУВЧИЛАР

- Камол — шоир, редакцияда адабий ходим.
Маҳмуд — журналист, редакцияда адабий ходим.
Шаҳноз — Маҳмуднинг хотини, ёш шоира.
Хусниддин — журналист, редакция ходими.
Ҳаким — редакцияда бўлим мудири.
Сабоҳат — Ҳакимнинг хотини, катта машинистка.
Дилдор — машинистка.
Моҳира — редакция ходимларидан.
Сухсур — редакция ходимларидан.
Сурайё — Шаҳнознинг дугонаси.
Салом — Маҳмуднинг холаси, аспирантка.
Йигитлар. Қизлар

Воқеа бизнинг кунларимизда, район газеталаридан бирининг редакция ходимлари орасида бўлиб ўтади.

БИРИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ КУРИНИШ

Баҳор. Ҳамма ёқ гуллаган. Редакция ходимлари сайлга, боққа чиқишган. Мажнунтол тагида скамейка, каравот. Атрофида қизил гуллар, гулсафарлар очилиб ётибди. Уйин-кулги, қий-чув билан парда очилади.

Х о р

Гул очиб оламни бўстон айлади Май байрами,
Меҳнат аҳли мангу шодон айлади Май байрами.
Шонли байрам қўйнида мавж урди шодлик денгизи,
Барча меҳнаткашни хандон айлади Май байрами.
Бахш этиб меҳнат элига мангу бахт, шону шараф,
Ёвни хор, ер бирла яксон айлади Май байрами.
Бахш этиб гулшанда гулларга латофат, турфа ноз,
Боғда булбулни ғазалхон айлади Май байрами.

Бу хордан сўнг йигитлар, қизлар лапар айтишади.

Й и г и т л а р

Ахтариб гулшанга кирдик, гул юзингиз кўргали,
Дилга ўт солган дилором, дилраболар, қайдасиз?

Қ и з л а р

Боғда булбуллар баҳор мадҳини куйлар тинмайин,
Жўр бўлинг, вақт ўтмасин, булбулनावолар, қайдасиз?

Йигитлар

Бўлмасин ҳижрон тунида бахтимиз тундан қаро,
Зулфингизга боғлангиз, зулфи қаролар, қайдасиз?

Қизлар

Севги дунёсига кирдик, озмайик йўлдан яна,
Раҳнамолик кўрсатинг, ақли расолар, қайдасиз?

Йигитлар

Сизсиз оламнинг сафоси, шодлиги йўқ биз учун,
Қалбимизга бергувчи завқу сафолар, қайдасиз?

Қизлар

Айб эмас ноз айласак ҳижронимизда куйдириб,
Кеча-кундуз ишқимизга мубталолар, қайдасиз?

Қизлар, йигитлар бир-бирларига гул отишиб, кулишиб, дарё
томонига кета бошлайдилар.

С у х с у р. Ҳо-о, Ҳусниддин ака, юринг, дарё соҳилида
сайр этамиз! Юринг, бўлмаса томошадан қуруқ қоласиз!

Ҳ у с н и д д и н. Тилингдан аканг айлансин, бораман!
Жон деб бораман! Пича нафасимни ростлаб олай.

М о ҳ и р а. Ҳо-о, Қоработир! Ҳо, чақир тиканак! Ҳо,
хизмат кўрсатган бўйдоқ! Гулдек қиз юр, деганда дарров
юрмайсизми! Бошим тоз — кўнглим нозми?

Ҳамма кулади.

Ҳ у с н и д д и н (жаҳли чиқиб). Овозинг ўчсин! Эрсиз
қол! Чақир тиканак мен эмас, сенсан! (Кули.)

М о ҳ и р а (кулиб). Ҳо, эски бўйдоқ хафа бўлдилар-ку!
(Куйлайди.)

Бўйдоқликдан ранги сариқ,
Еганлари қўноқ, тариқ,
Шу сабабдан жуда ориқ,
Муҳаббати лойга қориқ,
Пешанаси бўлмай ёриқ,
Юрар саллона, саллона.

Х о р

Жаҳон айвонида бўйдоқ,
Юрар саллона, саллона!
Кўринган қизга кўз ташлаб,
Турар саллона, саллона.

Хаммаси кулишганларича кетишади. Хусниддин хуноб. Скамейкага ўтириб папирос чекади. Сабоҳат ўтаётиб тўхтади.

Сабоҳат. Ҳа, Хусниддин, нега ёлғиз ўтирибсиз?
Хафа кўринасиз?

Хусниддин. Э, Сабоҳат опа, ановларни кўрмайсизми, бўйдоқ деб, мени калака қилишгани қилишган таъбимни тирриқ қилишиб...

Сабоҳат (кулиб). Ҳа, ука, бугун байрам, сайил! Ешлар ҳазиллашади, хурсанд бўлгилари келади-да!

Хусниддин. Э, ҳазиллашишса мендан бўлак одам қуриб қолганми?

Сабоҳат (кулиб). Уйланинг! Ушанда ҳазилкашлардан қутуласиз!

Хусниддин (хўрсиниб). Бу масала мен учун мушкул. Хунук қизни таъбим тортмайди, чиройли қиз менга тегмайди. Тегса ҳам ололмайман...

Сабоҳат. Вой, нега?

Хусниддин. Чиройли қиз менга вафодор хотин бўлмайди, чиройли эркаклар йўлдан уриб кетишади. Уриб кетмаганда ҳам кўринган эркакка рашк қилавериб, адоий тамом бўламан. Мен жуда рашкчиман. Рашк деган падари лаънат менга елимдек ёпишиб олган. Ҳатто ўртоқларим учун ҳам мен рашк қиламан!

Сабоҳат. Ё тавба!

Хусниддин. Мана дўстим Маҳмуд учун ҳам мен рашк қилиб юрибман.

Сабоҳат (кулиб). Ие, иним, жуда қизиқ экансиз-ку!

Хусниддин. Биласизми, у ҳам менга ўхшаб, анча вақтга қадар бўйдоқ юриб, яқинда аранг уйланди. Аммо ҳалитдан хотинига бепарво. Мана шу топда ҳам Шаҳнозхон боғда шоир билан қаймоқлашиб юрибди. Ҳой дўстим, хотинингга қара, унақа жиловини қўйиб юборма, бегоналар билан хилватда юрмасин, десам, қўявер, ҳеч боқиси йўқ, юрса ўзимнинг дўстим билан юрибди, беғараз, дейди.

Сабоҳат. Жуда тўғри айтибди!

Ҳусниддин. Э, омон бўлинг! Агар менинг хотиним шунақа қилса, дарҳол ганобини тортиб қўярдим.

Сабоҳат (кулиб). Ҳо, Отелло бўлар экансиз-да!

Ҳусниддин. Рашк бобида Отелло бу ёқда турсин, / ундан катгаси ҳам менга шогирд бўлолмайди!

Сабоҳат (кулиб). Қойил!

Ҳусниддин. Биласизми, баъзан хаёлимда бир гўзалга уйланаман. Хаёлимда у гўзал уйда ўтирганда пардоз қилмайди-ю, кўчага чиқадиган бўлса роса пардоз қилади...

Сабоҳат (кулиб). Хаёлингизда...

Ҳусниддин. Ҳа, хаёлимда... Хаёлимда хоним пардоз қилиб бўлгач, қилтиллаб, йилтиллаб кўчага чиқиб кетадилар... Хаёлимда мен у кишининг орқаларидан пойлаб чиқаман... Кўчада учраган эркакларнинг бири унга тикилиб, бири термилиб, бири кулиб, бири салом бериб ўтади... Хоним ҳам бирига табассум қилиб, бирига бош силкиб, бирига ишва билан қиё боқиб, таманно билан ўтадилар...

Сабоҳат. Хаёлингизда...

Ҳусниддин. Ҳа-да, хаёлимда... Хаёлимда жонон алакимлар билан қўл олишиб узоқ кўришадилар... Кимдир унга қочириқ қилади, ҳазиллашади. У эса хандон ташлаб кулади. Қора зулфини силкитиб, кифтини қоқиб, кўзларини сузиб, номаҳрам олдида ҳуснини намойиш қилади... Шунда югуриб бориб, икки юзига икки тарсаки қўйиб юборгим келади!

Сабоҳат (кулиб). Хаёлингизда.

Ҳусниддин. Ҳа, хаёлимда... Хаёлимда бевафо алакимлар билан қўлтиқлашиб боққа, хилватга кириб кетади... Шунда ғазабдан қалтираб, рашк ўтида қовурилиб, кейин пешанамга муздек тер чиқиб, ўзимга келаману хаёлимни йиғиб оламан... Ушанда, уйланмаганлигим эсимга тушиб, теримга сиғмай хурсанд бўлиб кетаман!

Сабоҳат (кулиб). Хаёлингизда.

Ҳусниддин. Йўқ, ҳақиқатда! Ҳа, хоним, мен жуда рашкчман!

Сабоҳат. Айтинг-чи, шу чоққача бировни севганмисиз?

Ҳусниддин. Жуда кўп қизни севганман... Чиройли қизларни. Гўзал аёлларни ҳам... Фақат, ўзларига билдирмай...

Сабоҳат (Кулиб). Тушунарли.

Ҳусниддин. Ҳозир ҳам бир гўзални севиб юрибман.

Сабоҳат. Ким экан у гўзал? Билсак бўладими?

Хусниддин. Уэр. Хозирча ҳеч кимга, ҳатто гўзалнинг ўзига ҳам билдирмай, сиртдан, яъни заочний севиб юрибман, гоҳ севишиб, гоҳ рашк ўтида куйиб...

Дилдор киради.

Дилдор (кулиб). Ҳо, суҳбатларинг роса қизиётганга ўхшайди. Яна поччам кўрсалар...

Сабоҳат (кулиб). Поччангиз менга ишонадилар. Ҳа, Хусниддин акангиз билан дардлашиб ўтирибмиз.

Дилдор (кулиб). Ие, Хусниддин акамнинг ҳам дардлари борми?

Сабоҳат. Ҳа, нима учун Хусниддин акангизнинг дарди бўлмаслиги керак? Ахир, бу киши ҳам одам, кесак эмас.

Дилдор (кулиб). Хусниддин акам муҳаббат кўчасига умрбод кирмасликка, дунёдан тоқ, сўққабош бўлиб ўтишга қасамёд қилган эканлар-ку!

Хусниддин (шошиб). Ким айтди? Бўлмаган гап! Тухмат!

Дилдор. Хўш, ундай бўлса, шу чоққача нега уйланмадингиз?

Хусниддин (довдираб). Хўш... Ҳалиги... Қўлим тегмади.

Дилдор (кулади). Вой, Хусниддин ака-ей! Елғонни ҳам эплотмайсиз! Қўл тегмади эмиш! Муҳаббат учун қўл эмас, юрак керак! Юрак!

Сабоҳат (кулиб). Хусниддин акангиз ҳозирга қадар уйланмаган бўлсалар, қўллари тегмагандан эмас, ўзига муносиб ёр тополмаганидан.

Хусниддин. Бундоқ деса ҳам бўлади.

Дилдор (кулиб). Ундоқ бўлса, у ёқ-бу ёқни ахтариб кўринг, зора ўзингизга лойиқ битта-яримта ёр топилиб қолса!

Хусниддин

Неча йилдир, ўзимга
Муносиб ёр излайман.
Мени дилдан севувчи
Бир вафодор излайман.

Д и л д о р

Изланг яна вафодор
Зора топилиб қолса.
Муз юрак ҳам эрирмиш
Севги унга ўт солса.

Ҳ у с н и д д и н

Кошки эди бир гўзал,
Юрагимга ўт ёқса!
Кошки, менга ҳам жонон
Ноз билан кулиб боқса!

Д и л д о р

Кўнгил беринг бир қизга,
Ҳар кимга кўз солмангиз.
Кўринганга гап ташлаб,
Кулки бўлиб қолмангиз!

Ҳ у с н и д д и н (*илжайиб*). Гап бундай...

Д и л д о р (*унинг сўзини бўлиб*). Кечирасиз, вақтим зиқ. Сабоҳат опа, Камолхон акамни кўрмадингизми?

Ҳ у с н и д д и н (*жаҳли чиқиб, дағал*). У киши бировнинг хотини билан дарё бўйида сайру саёҳат қилиб юрибдилар!

Д и л д о р (*руҳсизланиб*). Шаҳнозхон биланми!

Ҳ у с н и д д и н. Ҳа, ўша гўзал билан! Сиз хомтама бўлманг!

Д и л д о р (*жаҳли чиқиб*). Уятсиз! (*Кетади.*)

С а б о ҳ а т. Шуми?

Ҳ у н и д д и н (*хўрсиниб*). Шу!

С а б о ҳ а т. Агар яна бир-икки шунақа ширин муомала қилсангиз...

Ҳ у с н и д д и н (*бўшашиб*). Бу ҳам қўлдан кетади...

С а б о ҳ а т. Аммо бу сафар қўлдан бермаслик керак!

Ҳ у с н и д д и н. Бермаслик керак.

С а б о ҳ а т. Ажойиб қиз! Муҳаббат учун, бахт учун курашиш керак!

Ҳ у с н и д д и н. Ҳа, аччиқ тажрибалардан кейин, ўзим ҳам шу фикрга келдим! Бу сафар бўш келмайман! Гўзалим-

ни ҳеч кимга бермайман! Йўлида йўлбарс бўлиб ётаману
шерларга йўл бермайман!

С а б о ҳ а т. Яшанг! Қандингизни уринг!

Ҳ а к и м киради.

Ҳ а к и м. Э-ҳа, хоним, бу ерда экансиз-да! Қидирмаган
жойим қолмади. Овқатга қарашворинг!

С а б о ҳ а т. Хўп бўлади. (Кетади.)

Ҳ а к и м. Хўш, хоним нима дейдилар?

Ҳ у с н и д д и н. Уйлан дейдилар.

Ҳ а к и м. Тўғри. Тезроқ уйланиш керак. Агар бу ишни
яна бир-икки йил чўзсангиз, умрбод бўйдоқ бўлиб қоли-
шингиз мумкин. Яна уч-тўрт йилдан кейин сизга қизларги-
на эмас, кампирлар ҳам қарамай қўяди.

Ҳ у с н и д д и н (ғамгин.) Ҳа, гапингиз тўғри. Ёш ўтган
сари хунуклигимга хунуклик қўшилиб, расво бўляпман.

Ҳ а к и м (кулиб). Унчалик эмас.

Ҳ у с н и д д и н. Юпатманг!

Ҳ а к и м. Хунук бўлсангиз ҳам истарангиз иссиқ, ёқим-
тойсиз.

Ҳ у с н и д д и н. Бе, қаёқда! Ойнакка қарасам башарам-
ни кўриб, ўзимдан ўзим хафа бўлиб кетаман.

Ҳ а к и м

(куйлайди)

Одамнинг гўзаллиги ичда бўлар,
Молники сиртда бўлар, дейишади.
Хуснига бино қўйган олифталар
Сўнггида кўп пушаймон ейишади.
Инсоннинг гўзаллиги юрагида,
Идрокида, ишида, билагида.
Одамнинг гўзаллиги одобида,
Олий ҳиммат ва олий тилагида!

Ҳ у с н и д д и н. Бу гаплар тўғри. Аммо, бари бир, мени
ҳеч ким севмайди.

Ҳ а к и м. Наҳотки шу чоққача сизни ҳеч ким севмаган
бўлса?

Ҳ у с н и д д и н (пича йўлангач, кулиб). Ҳа, бундан
бир неча йил аввал мени бир аёл яхши кўриб қолган эди.

Ҳ а к и м (қизиқиб). Хўш, хўш?

Ҳ у с н и д д и н. Унда мен Тошкентда, филармонияда

адабий эмакдош бўлиб ишлардим. У эса, оркестрда скрипка чаларди...

Ҳаким. Ешмиди?

Ҳусниддин. Тахминан мenden йигирма ёшларча катта эди.

Ҳаким (кулиб). Оҳол!

Ҳусниддин. Ҳа, агар унга уйлансам менга ҳам хотин, ҳам буви бўларди.

Ҳаким. Чиройлимиди?

Ҳусниддин. Шундай чиройли эдики, унинг олдида мени еса бўларди.

Ҳаким. Шўрликка ёқиб қолган экансиз-да.

Ҳусниддин. Ҳа, жуда қаттиқ ёқиб қолган эканман. Мени кўрса узоқда туриб йиғларди, яқинроқ келиб менга эшиттириб уҳ тортарди. Уришганимга қарамай, ҳар куни йўлимни пойлаб турарди. Бу муҳаббат ҳақида тили аччиқ, дили тош одамлар турли-туман латифалар тўқишган эдилар. Пошшонинг ишқи қурвақага тушибди, деб мени ким кўрса куларди. Ахири бу майнавозчиликларга чек қўйдим.

Ҳаким. Қандай қилиб?

Ҳусниддин. Маъшуқанинг устидан месткомга ариза бердим.

Ҳаким (кулиб). Месткомга... ариза бердингиз?

Ҳусниддин. Ҳа, қарсиллатиб ариза бердим.

Ҳаким (кулгидан зўрға тўхтаб). Ўлманг! Ҳеч ким қўлламаган усул!

Ҳусниддин. Бу идорада ё у турсин, ё мен турай, жонимдан безор бўлиб кетдим, деб ариза бердим. Йўқ, кўп ўтмай ўзимни бўшатишди. Мазмуни, филармонияга мenden кўра у зарурроқ экан. Ўша-ўша, ундан кейин мени ҳеч ким яхши кўрган эмас.

Ҳаким. Балки ўзингиз сезмассиз?

Ҳусниддин. Йўқ, бирор қиз севса дарҳол сезардим.

Ҳаким. Биласизми, кўп қизлар севгисини яширади, юрагининг энг нозик ерларида сақлайди, айтмайди. Севган кишиси дуч келиб қолса, севгисини яшириш учун унга қараб заҳрини сочади, курк товуқдек ҳурпаяди. Аммо синчиклаб қараган одам, қизнинг кўз қарашидан, овозида пайдо бўладиган майин қалтирашдан, бармоқларининг енгил титрашидан қизгинанинг юрагида нималар юз бераётганини билиб олиши мумкин.

Ҳусниддин. Демак, бу ҳам бир ҳунар денг?

Ҳаким. О, бу жуда катта ҳунар! Чунончи, қиз болашинг қалби муҳаббат гавҳарига тўлган олтин сандиқ, унга лойиқ калит топиб оча билиш керак!

Ҳусниддин. Мен ҳам битта гўзалнинг қалб сандигини очмоқчиман!

Ҳаким. Тиласимни топингу очинг! (*Узоқда келаётган Маҳмудни кўриб.*) Ана, дўстингиз келяпти. Қолган ширин гапларни ўша билан давом этгирасиз. Мен овқат қилаётганлардан бир хабар олай. (*Кетади.*)

Қўлида гул ўйнатиб, хурсанд Маҳмуд киради.

Маҳмуд (*куйлайди*)

Бахтиёрман, гулузорим, дунёда сен бор учун.
Айласам дунёни жаннат оз эрур сен ёр учун.
Бахтиёрман, энди бахтим кўрмагай фасли хазон,
Боғбон бўлдим сенингдек юзлари гулзор учун.
Қанча меҳрим бўлса тўккайман оёғинг остига,
Жон нисор этсам ҳам арзир сен каби дилдор учун.
Сен билан бу кўҳна дунё менга жаннат, жонгинам,
Дунёни тарк этмагайман, дунёда сен бор учун!

Ҳусниддин. Ҳо, бахтиёр йигит, хоним қанилар?

Маҳмуд. Шоир билан биргалар.

Ҳусниддин. Кўзичоқни бўрига топшириб, бемалол ашула айтиб юришингни қара-я!

Маҳмуд. Яна ўша эски гапми, Яго?

Ҳусниддин. Эскими, янгими, ошнангдан панд еганда биласан!

Маҳмуд. Ке, қўй, оғайни, бошимни қотирма! Мен Отелло эмасман, сен Яго эмассан!

Ҳусниддин. Менга қара...

Маҳмуд (*унинг сўзини бўлиб*). Ҳа, ҳа! Мен хотинимга ишонаман! Аввал роса синаб, текшириб, ишониб, кейин уйланганман! Шоирга ҳам ишонаман!

Ҳусниддин. Шоирга ишону, аммо хотинингга эҳтиёт бўл!

Маҳмуд. Нима, хотинимни одамлардан ажратиб уйга қамаб қўяйми? Бошқалар билан гаплашма, деб тилини қирқайми?

Ҳусниддин. Мен ундай қил деётганим йўқ! Гапимга тушунмадинг!

Маҳмуд. Жуда яхши тушуниб турибман! Имо-ишораларингнинг маъноси менга жуда ҳам равшан! Бепарволик қилсанг, хотининг шоирни севиб қолади, сени ташлаб кетади, демоқчимисан? Шундайми?

Ҳусниддин. Шундай бўлиши ҳам мумкин, ошнам.

Маҳмуд (*газабланиб*). Биласанми, дўстим, хотин меники! Ташлаб кетса мени ташлаб кетади, сени эмас! Хўш, сен, нега бунча ташвиш тортасан?

Ҳусниддин. Дўстим бўлганингдан кейин ташвиш тортаман-да! Фалокат босиб, шарманда бўлсанг, биз ҳам шарманда бўламиз.

Маҳмуд. Э, қў-е, оғайни, турган-битганинг шубҳа билан рашк экан! Биз янги замоннинг янги одамларимиз! Бу замонда рашк қилиш, ўз хотинингга ишонмаслик уят! Рашк касали рақ касалига ўхшаган нарса! Рақ одамни ўлдирса, рашк оилани барбод қилади.

Ҳусниддин. Ўзингга эҳтиёт бўл, қўшнингни ўғри тутма! Вафосиздан вафо, ёмондан яхшилик кутма! Хотинингдан ажраб қолиб, қон-зардоблар ютма! Бу доно гапларимни зинҳор унутма!

Маҳмуд. Тилингни қайрайсан, бақадек сайрайсан, фолбиндек жаврайсан, илондек аврайсан! Э, мени тинч қўй! Тинч қўй!

Ҳусниддин (*кулиб*). Мен сени тинч қўярману, аммо энди рашк сени тинч қўймайди! Рўмолча!

Маҳмуд (*паризион*). Қанақа рўмолча?

Ҳусниддин (*мағрур*). Шекспир айтган, Отеллодаги рўмолча! Сен ҳам кўп ўтмай, хотинингдан рўмолча талаб қилиб қоласан! (*Кулади.*)

Маҳмуд (*ноилож кулиб*). Оббо ваҳима-е! Оббо лақма-е!

Ҳусниддин (*кулиб*). Лақма, деб хотинини бировларнинг ихтиёрига топшириб қўйиб, лақиллаб юрадиган одамларни айтади.

Кулишганича Камол билан Шаҳноз киради.

Шаҳноз. Э, ана улар! Бизни ёлғиз қолдириб, қаёққа ғойиб бўлдингиз? Қидирмаган жойимиз қолмади.

Ҳусниддин (*кинояли*). Қўрқоқ олдин мушт кўтармиш...

Шаҳноз (*тушунмай*). Қанақа мушт?

Ҳусниддин (*кулиб*). Муштдек муштда.

Шаҳноз (*Маҳмудни руҳсиз кўриб*). Ҳа, руҳсиз кўринасиз? Тобингиз қочдими?

Маҳмуд. Йўқ, нега? Кайфим жойида... Узим... шундоқ...

Шаҳноз. Ҳа, гўрга. Биз Камолхон акам билан роса суҳбатлашдик.

Ҳусниддин. Шоиримиз шеър уфоздан, ишқу вафодан дарс бергандирлар?

Шаҳноз. О, ишқни таъриф қилишда Камолхон акам жуда ҳам усталар! Севги ҳақида шундай ажойиб, одамни сеҳрлаб қўядиган шеърлар, газаллар ёзадиларки, ўқиган сайин ўқигинг келаверади! Мана! (*Куйлайди.*)

Айбингни юзга солсам, ҳайрона бўлма, дилдор,
Бўлар-бўлмасга нолиб, гирёна бўлма, дилдор.
Сен шод эсанг жаҳон шод бўлгай табассумингдан,
Шодлик булоғи бўлгил, ғамхона бўлма, дилдор.
Девоналик бўларди ёрга хиёнат этмак,
Айрилама ақлу ҳушдан, девона бўлма, дилдор.
Хоинга ҳеч ўрин йўқ садоқат оламида,
Қўлдан-қўлга ўтувчи паймона бўлма, дилдор.
Бахтингни бир йўқотсанг, қайтиб топиш қийиндир,
Бахти қарою кўнгли вайрона бўлма, дилдор.
Қадрингни бил, ёмонлар базмига борма зинҳор,
Тупроқ ичига тушган дурдона бўлма, дилдор.
Рашк ўтида куйиб кул бўлмай ўзингдан аввал.
Шамъига ўзгаларнинг парвона бўлма, дилдор.

Қалай яхшими?

Маҳмуд. Яхши! Аъло!

Ҳусниддин. Лақма.

Шаҳноз. Лақма? Ким лақма?

Ҳусниддин. Мен.

Шаҳноз (*кулиб*). Вой, ўзингизга шунақа тахаллус олдингизми?

Ҳусниддин. Менга шунақа лақаб қўйган эрингиз. Аммо аслида ким лақма, келажак кўрсатади.

Ҳамма кулади.

Камол (*кулиб*). Лақмалар.

Ҳусниддин (*Шаҳнознинг қўлидаги китобни кўриб*). Бу қанақа китоб?

Шаҳноз. Камолхон акамнинг янги чиққан китоби. Менга тақдим қилдилар. (Китобни Хусниддинга беради.)

Хусниддин (китобни олиб кўради). О, «Севиқли шоирамиз Шаҳнозхонга эсдалик. Хурмат ва муҳаббат билан муаллиф». Қойил!

Шаҳноз. Дастхатлари жуда чиройли-а?

Хусниддин. Жуда ҳам.

Камол. Дўстим, жуда хурсандман, сен бахтиёрсан!

Хусниддин. Ҳозирча!

Камол. Йўқ, ҳамма вақт бахтиёрсан. Бизнинг сафимизни, бўйдоқлар сафини мардонавор тарк этиб, Шаҳнозхонга уйланиб хато қилмабсан. Шаҳнозхондақа аёллар камдан-кам бўлади. Ҳам гўзал, ҳам шоира, ҳам дилкаш!

Шаҳноз (уялиб). Вой-бў, мени жудаям мақтаб юбордингиз-ку.

Камол. Ҳар қанча мақтаса ҳам арзийдиган аёлсиз! (Куйлайди.)

Тавсиф этиш қийиндир гулдек жамолингизни,
Ширинга ўхшатардим фазлу камолингизни.
Ҳеч шубҳасиз қизаргай гуллар бўлиб хижолат,
Гулшанда кўрса бир йўл рухсори олингизни.
Тилдан қоларди дарҳол, устозга тан берарди,
Бир гап эшитса тўти ширин мақолингизни.
Етмас эди жаҳоннинг, олмоқчи бўлса мулки
Лаб узра хўб ярашган бир дона холингизни.
Сўз гавҳари етишмас мақтай десам мукаммал
Фазлу камолингизни, ҳусну жамолингизни.

Хусниддин. Қойил! Қойилизация! Войдодизм!

Кулишади.

Камол. Дўстим, агар хафа бўлмасалар, рухсат берсалар, сизни, яъни сизнинг тимсолингизни янги асаримнинг бош қаҳрамони қилиб олмоқчиман. Таърифу тавсифингизни ана ўшанда мукаммал ёзаман!

Маҳмуд (безовта). Қайси асаринг? Ҳалиги, битай деб қолган, айрим боблари матбуотда эълон қилинган асарингми?

Камол. Ҳа, ўша. Шаҳнозхонни кўрганимдан кейин, танишганимдан кейин, асаримни мутлақо қайта ишлашга қарор қилдим.

Хусниддин (*Маҳмудга*). Айтмабмидим?

Камол (*тушунмай*). Нимани?

Хусниддин. Йўқ, бошқа гап.

Камол. Агар дўстим рухсат берсалар, қаҳрамонимнинг номини ҳам Шаҳноз деб атамоқчиман. Бу ном жуда ёқди, Шаҳноз!

Шаҳноз (*хурсанд*). Вой!

Хусниддин. Тамом!

Маҳмуд (*ғаши келиб*). Дўстим, нега ҳадеб мендан рухсат сўраб қолдинг! Нима деб ёзсанг, нима деб атасанг ихтиёр ўзингда.

Камол (*кулиб*). О, дўстим, омади юришган йигит экансан, Шаҳнозхонга биздан олдин йўлиқдинг.

Хусниддин. Ҳа, ундан олдин йўлиққанингда уйланармидинг?

Камол (*кулиб, ҳазиллашиб*). Жон деб!

Шаҳноз (*уялиб*). Вой, одамни уялтирманг!

Камол (*ҳазилли давом эттириб*). Онангиз Фотма-Зухра туғмаган экан-да, Фотмасига, яъни сизга дўстим уйланса, Зухрасига мен уйланардим. Фақат у ҳам сизга ўхшаган бўлса!

Шаҳноз (*кулиб*). Афсуски, онадан биттаман! Шунинг учун энди сиз менга устозсиз, мен эса, сизга шогирд бўлман. Этагингиздан маҳкам ушлаб, камолот чўққисига интиламан.

Хусниддин (*киноя билан*). Ҳа, шоирнинг этагидан маҳкам ушланг, шубҳасиз, муроду мақсадингизга етасиз. Шундайми, Маҳмуджон?

Маҳмуд (*ёқтирмай*). Ҳа, шундай!

Ташқаридан Ҳакимнинг овози эшитилади.

Ҳаким (*ташқаридан*). Ҳо, қани сизлар? Тезроқ келинглар, ошни сузамиз.

Камол

Қани юринглар! Қорин ҳам жуда очди.
(*Тўртови куйлайди.*)

Камол

Қорин очса иштаҳа карнай бўлар, карнай бўлар.

Маҳмуд

Оч киши қичқирса овози ажиб сурнай бўлар.

Шаҳноз

Иштаҳам йўқ деб бекор нолима ош олдида.

Ҳусниддин

Иштаҳа очмоққа дори бир пиёла май бўлар,
Дейдилар: ўлғай ҳайитда, шубҳасиз, нафси ёмон,
Нафсига боқмай еганинг нағмаси вой-вой бўлар.
Баъзида кўп еб қўйиб овқатни лоҳас бўлсангиз,
Чой ичинг чой устига, яхши даво кўк чой бўлар.

Шаҳноз. Юринглар! (Камолни қўлтиқлаб олдин кетади.)

Ҳусниддин (уларга ишора қилиб). Рўмолча!
(Кулади.)

Парда

Иккинчи куришиш

Яна ўша боғ. Овқат еб бўлиниб, ўйин-кулги бошланган пайт. Парда очилганда созандаalar рақс қўйини чалаётган, раққосалар ўйинга тушаётган бўладилар. Қолганлар давра олиб, қарсақ чалиб, томоша қилишади. Қий-чув, «Яшанглар! Камол топинглар! Барака топинглар!» каби сўзлар билан рақс тугайди.

Ҳусниддин. Жим! Ҳақим ака, илтимос, Сабоҳат опам билан икковларинг бир нарса деб беринглар!

Ҳақим (ўртага тушиб). Қани, хоним, бошладикми?

Сабоҳат. Бошладик!

Ҳақим. Аччиғиданми? Чучугиданми?

Сабоҳат. Менга бари бир.

Ҳақим. Бўлмаса, нордонидан бошлайман!

(Кўйлайди.)

Идорада месткоминг,
Уйга келсам эрингман.
Учсанг агар осмонинг,
Қўнсанг, агар ерингман.

Сабоҳат

Ерда битган гулимсиз,
Осмонда юлдузимсиз.
Кўзлари кундузимсиз,
Қошлари қундузимсиз!

Ҳусниддин. Войдодизм! (*Ҳамма кулади.*)

Ҳаким

Севган қаламқошимсан,
Топган гавҳар тошимсан.
Ҳар ишда қўлдошимсан,
Умрли йўлдошимсан.

Сабоҳат

Севганимсиз, ёримсиз,
Менинг йўғу боримсиз.
Қатордаги норимсиз,
Муҳаббатим, оримсиз.

Хор

Севишганлар, деймиз: қўша қаринглар!
Юз йилгача қўл ушлашиб боринглар!

Ҳусниддин (*кулиб*). Бу, Ҳаким ака, дейман, нордонидан деб, жуда ширинидан олдиларингу! Қойилизация!

Моҳира. Мен, Ҳусниддин акамга бағишланган қўшиғимни айтиб берай.

Ҳусниддин (*хавотирда*). Менга аталган? Мақтайсизми, ё...

Моҳира. Эшитганда биласиз!

Сухсур. Ёшларнинг таллибига эътибор берилсин!

Дилдор. Ёшларнинг истеъдоди бўғилмасин!

Сабоҳат. Айтинг, Моҳирахон!

Моҳира (*кулиб*). Рухсатми, опоқ йигит?

Ҳусниддин (*довдираб*). Билмадим.... Ҳалиги...

Ҳаким (*кулиб*). Ҳа, нега билмайсиз? Рухсат беринг-да!

Ҳусниддин (шошиб). Майли, майли, рухсат...
ишқилиб... ҳалигидай...

Ҳамма кулади.

Лақмажон, лақма,
Ҳар кимга боқма!
Ҳар қизга қараб,
Қошингни қоқма!
Ҳар бир томонга
Сув бўлиб оқма.
Бўлар-бўлмасга
Дилга ўт ёқма!

Х о р

Лақмажон, лақма,
Ҳар кимга боқма!
Ҳар қизга қараб
Қошингни қоқма!

М о ҳ и р а

Бўйдоқлигингни
Энди унутгил.
Сен ҳам одам бўл,
Узингни тутгил.
Сўққабошлигинг
Йўқолсин буткул.
Севги майдан
Юз грамм ютгил!

Кулишади.

Х о р

Лақмажон, лақма,
Ҳар кимга боқма!
Ҳар қизга қараб
Қошингни қоқма!

Кулги, қийқирик, қарсақлар.

Ҳусниддин. Ҳа, золим эрнинг қўлига тушкур!
Агар менга тегсанг, даставвал тилингни қирқардим!
(Кули.)

Моҳира. Шунинг учун ҳам сиздақа золимга тегмайман-да!

Ҳақим (кулиб). Бўлди, бўлди! Бошқаларга ҳам навбат берайлик! Қани, шоир, навбат сизга!

Камол. Жоним билан. Биз, ҳали, Шаҳнозхон билан бир лапарни машқ қилувдик, ўшани айтиб берамиз.

Ҳусниддин (Маҳмудга секин). Айтмадимми!

Маҳмуд (дарғазаб). Овозингни ўчир!

Камол (Шаҳнозга). Хўш, айтамизми?

Шаҳноз. (Маҳмудга қараб). Қайдам...

Камол (кулиб, Маҳмудга). Дўстим, рухсат берасанми?

Маҳмуд (ноилож кулиб). Марҳамат, марҳамат. Бемалол!

Ҳусниддин. Рўмолча!

Ҳамма кулади. Камол, Шаҳноз ўртага чиқиб, лапар айтишади.

Камол

Арзи ҳол айтмоқчиман, бир дам қулоқ сол, ўргилай,
Бир кўриб ҳуснингни менда ўзгача ҳол, ўргилай.

Шаҳноз

Ҳар сўзинг жонимга роҳат, сўзла тинмай, тинглайин,
Сўзласанг шакар тўкилгай, лабларинг бол, ўргилай.

Камол

Кўзларинг сеҳрига тортди, гул юзинг лол айлади,
Қилди шайдо лабларинг устидаги хол, ўргилай.

Шаҳноз

Бир боқишда ихтиёримни олиб эрдинг, мана,
Икки қўллаб топширай қалбимни ҳам ол, ўргилай.

Камол

Сўзларим севган юракдан ҳайқириб чиққан садо,
Кулма мендан, сўзласам ишқимни яққол ўргилай.

Шаҳноз

Энди сенсиз менга оламнинг севинчи, завқи йўқ,
Мен билан ишқ гулшанида бир умр қол, ўргилай.

К а м о л. Шодлигимдан сигмайман кенг жаҳонга, жонгинам,

Ш а ҳ н о з. Севги боғида сени кўрганда хушқол, ўрқилай.

М о ҳ и р а. Яшаворинглар!

С а б о ҳ а т (кулиб). О, жуда қаттиқ кетдинглар-ку!

Ҳ у с н и д д и н. Войдодизм!

Ҳ а к и м (кулиб). Шаҳнозхон!

Ш а ҳ н о з. Лаббай!

Ҳ а к и м (кулиб). Бу лапарни, асли Маҳмуджон билан бирга айтсангиз бўлар экан.

Кулишади.

Ш а ҳ н о з (ўзини ноқулай сезиб). Вой! Бу Камолхон акамнинг янги ғазали-ку!

М о ҳ и р а (кулиб). Ҳа, худди сизга атаб ёзганга ўхшайди! (Кулишади).

К а м о л. Ҳо, ҳазиллашманглар! Яна ҳазилларинг чинга айланиб кетиб, дўстим Маҳмуджондан балога қолиб юрмай!

Кулги.

Ҳ а к и м. Ҳа нима, Маҳмуджон уйлангандан кейин ҳазил-мутойибани унутиб қўйди, деб ўйлайсизларми?

Кулги.

Ҳ у с н и д д и н. Бекорга овора бўласизлар! Бари бир, отган ўқларинг мўлжалга бориб тегмайди! Дўстимнинг юрагида рашк касалидан бир грамм ҳам йўқ! Дўстим ўтмишнинг сарқитларини бир чақага ҳам олмайди. Бу киши янги дунёнинг янги одамларидан! Шундайми, дўстим?

М а ҳ м у д. Худди шундай. Эски дунёнинг сарқитларидан биттаси сен қолдинг, холос!

Кулишади.

М а ҳ м у д. Хўш, бизга ҳам навбат берасизларми?

Ҳ а к и м. Марҳамат! Марҳамат! Айни муддао! Жим! қулоқ солинглар!

Маҳмуд

Бахтиёр бўлсин вафодорлар вафодори билан,
Айшини сурсин умрбод бирга дилдори билан.
Қанча севгинг, қанча меҳринг бўлса ўз ёрингга бер,
Кўз уриштирма ҳаёсиз, ўзгалар ёри билан.
Танласанг ёр танла ишқингга муносиб, бўлма дўст
Бевафолик қилгали ҳар дамда тайёри билан.
Кўз олайтирмоқ уят, дўстим, бўлаклар ёрига,
Бахтиёр бўлсин жаҳонда ҳар ким ўз ёри билан!

Кулги, шовқин кўтарилади, қарсақлар авжига чиқади.

Сухсур. Боплади-ку!

Моҳира. Жавоб мана бундақа бўлади!

Ҳаким. Маҳмуджон, жуда қаттиқ кетдингизу шоир
хафа бўлмасмикан?

Маҳмуд. Ҳа, шоир нега хафа бўлсин, мен бу ашу-
лани шоирга қарата айтганим йўқ! Чунки бу ғазал ҳам
шоиримизнинг ўзлариники!

Сабоҳат. Э, хайрият!

Ҳаким. Ҳа, шоирлар шунақа, гоҳ у бўлиб, гоҳ бу
бўлиб, гоҳ ёш бўлиб, гоҳ қари бўлиб, гоҳ йигит бўлиб,
гоҳ қиз бўлиб шеър ёзаверади.

Ҳамма кулади.

Сабоҳат. Қиз бўлиб эмас, қиз тилидан денг!

Кулги.

Камол (кулиб). Ҳа, шоирлик шунақа. Ҳамманинг
юрагидаги гапни айтаман.

Ҳаким. Хўп бўлмаса танаффус! Сабоҳатхон, Моҳи-
рахон, Дилдорхон — биз тўртовлон ўчоқ бошига борамиз!
Қани юринглар.

Ҳамма шовқин билан ҳар томонга тарқала бошлайди.

Ҳусниддин. Ҳаким ака, мен ҳам сизлар билан бо-
ра қолай!

Ҳаким. Учоқ бошида сенга лойиқ иш йўқ!

Ҳусниддин. Ҳеч бўлмаса ўтин ёриб берарман!

Моҳира. Тўнкани йигитлар, паҳлавонлар ёради! Сизнинг қўлингиздан келмайди!

Ҳусниддин. Опоқ қиз, менинг қўлимдан нима келиб, нима келмаслигини қаёқдан биласиз? Нима, синаб кўрувдингизми? (Кулишади).

Моҳира. Ранг кўру ҳол сўр, деган ҳикматли гап бор! Биламиз, ўчоқ бошига боришдан муддао, бизга, қизларга яқин бўлиш! Номерингиз ўтмайди! (Кулганча кетади.)

Камол. Хўш, Шаҳнозхон, суҳбатни давом этдирамизми?

Шаҳноз. Билмадим...

Камол (кулиб). Э, сиз, ҳалиги ҳазиллардан юрак олдириб қўйганга ўхшайсиз. Хотиржам бўлинг, эрингизнинг қўлига омон-эсон олиб келиб топшираман. Рухсат берасанми, дўстим?

Маҳмуд. Шу ерда суҳбатлаша қолсаларинг бўлмай-дими?

Камол. Бу ерда одамлар халал беришади. Бизнинг жуда чиройли, одамга илҳом бағишлайдиган, хилват, ҳеч ким халақит бермайдиган жойимиз бор. Ўша ёққа борамиз. Нима дедингиз, Шаҳнозхон?

Шаҳноз (Маҳмудга қараб). Майли... Агар...

Маҳмуд. Ҳа, майли, бора қолинглар.

Шаҳноз билан Камол кетишади. Маҳмуд безовта.

Ҳусниддин. Хўш, нега безовтасан, янги дунёнинг янги одами?

Маҳмуд. Негадир кўнглим ғаш...

Ҳусниддин. Бу табиий ҳол! Бундай вазиятда, юрагида жиндак ғурури бор одам, шубҳасиз, азоб чекади. Чунки бундай пайтларда рашк аждарҳоси бош кўтариб, заҳар ташлайди!

Маҳмуд. Азоб чекаётганим йўқ, кўнглим ғаш, деяман.

Ҳусниддин. Фарқи нима? Кўнглингга ғашлик солаётган нараса ўша рашк! Уша сен юрагингдан қувлаб чиқармоқчи бўлган, эшикдан ҳайдасанг тешикдан келадиган рашк!

Маҳмуд (ғамгин). Билмадим... Ҳали иккаласи лапар айтишганда ўзимни ноқулай сездим... Гўё ҳамма менга қараб кулаётгандай туюлди.

Ҳусниддин. Туюлди эмас, ҳақиқатан ҳам ҳамма

кулди! Айниқса, хотининг ҳолатга кириб ашула айтганда ҳамма ноқулай бир вазиятни сезди.

Маҳмуд. Сен ҳам сездингми?

Ҳусниддин. Ҳаммадан олдин! Уша вақтда, синовчи кўзларимни улардан, сендан ва бошқалардан сира узганим йўқ. Улар лапар айтишгаётганда, одамлар бир-бирига маъноли қарашиб, кулишиб қўйдилар, сен томонга кинояли назар ташладилар. Сен эса, гоҳ қоғоздай оқариб, гоҳ шолғомдай қизариб ўтирдинг.

Маҳмуд (ҳаяжонда). Кутилмаган воқеа! Шаҳноз нега бундай қилади?

Ҳусниддин (кулиб). Бир балоси бўлмаса шудгорда қўйруқ на қилур?

Маҳмуд (жаҳли чиқиб). Бемаза гапларингни қўй!

Ҳусниддин. Биласанми, хотинлар хушомад олдида чойга тушган қантдек эриб кетади. Айниқса, бегона эркаклар, алаҳусус, шоирга ўхшаган гапнинг кифтини келтирадиган, хушомадга уста одамлар хушомад қилса...

Маҳмуд (ваҳимага тушиб). Хўш, нима қилиш керак? Гапир!

Ҳусниддин. Ҳозир бору хотинингни олиб, дарҳол уйингга жўна!

Маҳмуд (шошиб). Ҳозир?! Йўғ-э! Ноқулай бўлади!

Ҳусниддин. Сенга ноқулаю уларга қулай бўлса яхшими?

Маҳмуд. Ахир, ҳозиргина бора қолинглар, деб ўзим жавоб бердим-ку?

Ҳусниддин. Нодонлигингдан!

Маҳмуд. Йўқ, энди бориб, хотинимни уйга олиб кетаман, десам шоир нима деб ўйлайди? Бошқалар нима деб ўйлайди? Рашк қиляпти, хотинига ишонмас экан, дейишмайдими? Одамлар орасида майда гап, иғво тарқалиб кетмайдими? Йўқ, дўстим, подадан олдин чанг чиқариб юрмайлик.

Ҳусниддин. Хўш, улар сен ўйлаганча фаришта бўлсалар, ниятлари холис бўлса, нега одамлардан ажралиб, хилватга қараб кетишади? Хилватда улар нималарни гаплашади — билгинг келмайдими?

Маҳмуд (безовта). Билгим келади! О, жуда билгим келади!

Ҳусниддин. Ундай бўлса, бор! Ялпайиб ўтирма! Очиқ боришга уялсанг, яшириниб бор, бир чеккада туриб,

сўзларини эшит! Ё у ёқ бўлсин, ё бу ёқ! Ушанда кўнглингни гажиб ётган шубҳалардан бир йўла қутулсан!

Маҳмуд. Яшириниб бориб пойлаш? Йўғ-э, бу жуда пастлик бўлади-ку!

Хусниддин (кулиб). Кўрмайнам, куймайнам, дейсан-да. Агар сен хотинингнинг олдига боришдан уяланг, мен бора қолай!

Маҳмуд (безовта). Йўқ, йўқ! Керак эмас!

Хусниддин. На совуққа кўнасан, на иссиққа!

Маҳмуд. Ҳожати йўқ!

Хусниддин. Хотиржам бўл! Кўрқма! Мен ҳозир келаман! (Кетади.)

Маҳмуд. Менга қара! Ҳо, шошма! Нима қилиясан?

Хусниддин (узоқдан). Хотиржам бўл, ошнам! Хотиржам бўл!

Маҳмуд

(Куйлайди)

Рашк ўти ўртар дилимни, чанг солур жонимга рашк,
Заҳрини солди илондек ногаҳон қонимга рашк.
Ёрга берган аҳду паймонимга мен содиқ эдим,
Энди, дўстлар, раҳна солди аҳду паймонимга рашк.
Вақтидан олдин хазон фаслини келтирмоқчидир
Ишқ қуёшидан кўкарган боғу бўстонимга рашк.
Ёш тўкишдан бошқа чорам қолмади, айб айламанг,
Э, ёронлар, бўлди боис чашми гирёнимга рашк.
Ёрга кўнгил берган эрдим толеим, шоним дея,
Кўрқаман, доғ солмасин, деб шавкату шонимга рашк.

Шаҳноз киради.

Шаҳноз. Ҳа, нега чақирдингиз?

Маҳмуд (ҳайрон). Чақирдингиз? Қачон?

Шаҳноз. Ҳа, Хусниддин акам, сизни Маҳмуджон чақиряпти, деди-ку!

Маҳмуд (довдираб). Э-ҳа, эсим қурсин. Ҳа, чақирувдим. Ҳалиги... Вақт бўлиб қолди, кетсакмикан, дедим...

Шаҳноз. Ҳа, элдан бурун кетиб нима қиламиз? Ҳаммамиз бирга кетайлик-да! Ҳали Камолхон акам билан гапимиз тугагани йўқ. (Кулиб.) Шоир дафтарига бутун таржиман ҳолимни, болалигим, ёшлигим, мактабда қандай ўқиганлигим; бошимдан ўтган ҳодисалар, ҳатто

сиз билан қачон, қандоқ қилиб танишганимиз, қандоқ қилиб бир-биримизни севганимиз — ҳамма-ҳаммасини ёзиб оляпти. Асарига керак эмиш.

Маҳмуд. Бу-ку, тўғри-я. Лекин одамлар хилватда суҳбат қилишингизни бошқача ўйлаши мумкин...

Шаҳноз. Ўзингиз қандай ўйлайсиз?

Маҳмуд. Мени қўяверинг. Мен тушунаман. Ишонаман. Аммо...

Шаҳноз. Мен учун сизнинг ишончингиз муҳим. Бошқаларни қўяверинг.

Маҳмуд. Йўқ, жонгинам, бошқаларнинг фикрига ҳам риоя қилишимиз лозим. Ахир, биз кўпчилик орасида яшаймиз.

Шаҳноз. Нима, бирор гап бўлдимиз? Биров бир нарса дедими?

Маҳмуд. Демаса, дейиши мумкин... Биров ундоқ, биров бундоқ...

Шаҳноз. Очиқроқ гапиринг!

Маҳмуд. Ҳа, энди, бугун шу боққа келибмизки, шоир билан биргасиз, суҳбатларингиз қизгин... хилватда... Лапар айтишасизлар, ишқий шеър тўқишасизлар. Ахир, булар одамларга бошқача туюлиши мумкин-да!

Шаҳноз (қулиб). Назаримда, ўртоғингиздан рашк қилаётганга ўхшайсиз.

Маҳмуд (шошиб). Йўқ, йўқ! Ўртоғимга нисбатан менда рашк бўлиши мумкин эмас! Мен ўртоғимга ўзимга ишонгандек ишонаман! Ўртоғимни жонимдан ҳам ортиқ севаман!

Шаҳноз. Ҳа, илгари ҳам шундай эдингиз. Шунинг учун ҳам мен ўзимни дўстингизга беғараз яқин тутиб юрувдим...

Маҳмуд. Аммо чегарадан чиқмаслик керак.

Шаҳноз (ҳайрон). Нима? Чегарадан чиқиб нима қилибмиз?

Маҳмуд (шошиб). Йўқ, гапнинг сирасини айт-япман.

Хусниддин билан Камол киришади.

Хусниддин. Ие, шаҳарга кетганларинг йўқми?

Шаҳноз. Вой, ҳали ҳеч ким кетгани йўғу нега биз қетамиз?

К а м о л. Э, хайрият! Мен Шаҳнозхон билан бўлаётган ажойиб суҳбатимиз чала қолар экан, деб хавотирда эдим.

М а ҳ м у д. Назаримда, биродар, суҳбатларинг жуда ҳам чўзилиб кетди. Нима, маёвкага дам олгали, ўйнаб-кулгали чиққанмисан ё кун бўйи суҳбат қилиш учунми?

К а м о л. Шаҳнозхон билан бўлган ширин суҳбат менга ўйин-кулгилардан ҳам кўпроқ ором бағишлади. Ҳам зиёрат, ҳам тижорат деганларидай, суҳбатлашиб ҳам дам олдим, ҳам асаримга материал!

М а ҳ м у д. Бугун олган материалнинг битта эмас, ўнта асарга ҳам етади. Энди бўлди, қўй, хотиним шўрлик пича дам олсин, жуда чарчади.

Ш а ҳ н о з. Ҳечам чарчаганим йўқ, агар Камолхон акам суҳбатни давом этдирмоқчи бўлсалар мен тайёрман!

М а ҳ м у д (ёқтирмай). Азизим!

Ҳ у с н и д д и н. Рўмолча!

Ҳамма кулади.

К а м о л (кулиб). Бўлмаса, дўстим, сен ҳам биз билан бирга юр. Мен Шаҳнозхон билан суҳбатни давом этдирай, сен эса, хотинингнинг ҳусни латофатига тикилиб, табиат яратган ноёб гўзалликни томоша қилиб ўтир, (кули) аммо бизга халал бермаслик шарти билан!

Ҳ у с н и д д и н. Жуда тўғри! Оқилона гап! Бор! Агар сен ёнларида бўлсанг, ортиқча гап-сўзга ўрин қолмайди!

К а м о л (ҳайрон). Қанақа гап-сўз?

Ҳ у с н и д д и н. Бошқа гап. Сен тушунмайсан. Қани, жўнанглар!

Ш а ҳ н о з. Юринг! Ахир, истеъдодли адибнинг ажойиб асаридаги ажойиб образ менинг нусхам бўлса ёмонми? Ахир, бу мен учун бахт-ку!

К а м о л. М а ҳ м у д, Ш а ҳ н о з кетишади.

Ҳ у с н и д д и н. Ҳаҳ, эсим қурсин. Айтаман, деб яна эсимдан чиқибди. Бошқаларнинг иши билан бўлиб доим ўз ишимни унутаман! Камол! Ҳо, Камолхон! Бир минутга!

К а м о л (қайтиб кириб). Хизмат, дўстим?

Ҳ у с н и д д и н. Мен бир қизга уйланмоқчиман, сен халал берма!

К а м о л (кулиб). Ҳа, тентак, сен уйланмоқчи бўлсанг, мен нега халал берар эканман! Қайтага хурсанд бўламан! Тўйингда қамишдан бел боғлаб хизмат қиламан!

Ҳ у с н и д д и н. Қуллуқ. Гап бундай, мен уйланмоқчи бўлган қизнинг кўнгли сенда!

К а м о л (ҳайрон). Кўнгли менда? Ким экан у қиз?

Ҳ у с н и д д и н. Дилдор.

К а м о л. Ҳмм. Ҳалиги, янги келган машинистками?

Ҳ у с н и д д и н. Ҳа, ўша жанон! Агар сен унинг муҳаббатини рад этсанг, алаmidан менга тегиши мумкин. Сен қуёш, мен жинчи роқ, у парвона! Парвона қуёшнинг мурувватидан маҳрум бўлгач, ўзини жинчи роққа келиб уради! Шунақа афсона бор! Майли, менга, яъни жинчи роққа келиб урилсин, қучоқ очиб қарши оламан!

К а м о л (ўйчан). Қизиқ гап... Кутилмаган гап...

Ҳ у с н и д д и н. Келишдикми?

К а м о л (ўйчан). Келишдик... (Кетади.)

Ҳ у с н и д д и н. Шоирни билмайман-у, аммо Шаҳнознинг юраги дарз кетганга ўхшайди. Дарз кетган юракни қайтадан бутлаб бўладими? «Тогда арча минг йил умр сурурму? Шохи синса заргар кумуш қилурму?» деган гап бор! (Узоқдан келаётган Дилдорни кўриб.) Ие, ана, бахтдан бўлиб ўзлари, яъни бўлажак қайлиқ номер первой келяптилар! Қурғур жуда тиниқ нарса! Худди сутга найиб олгандек оппоқ! Юзлари юз эмас, ширмой! Қаймоқ суртилган ширмой кулча! Войдодизм!

Ювналган идишларни кўтариб Дилдор киради.

Дилдор. Ҳусниддин ака, ёрдамлашворинг!

Ҳ у с н и д д и н. Жоним билан! (Ёрдамлашади). Жонгинам, хафароқ кўринасиз?

Дилдор. Ҳа, юрагим ғаш.

Ҳ у с н и д д и н. Меники ҳам ғаш!

Дилдор. Ёлғизлик қуриб кетсин, жонга тегди.

Ҳ у с н и д д и н. Ие, иккаламизнинг фикримиз бир ердан чиққанини қаранг.

Дилдор. Сиз акам қатори одамсиз, менга ёрдам қилинг.

Ҳ у с н и д д и н. Сиз учун ҳар қанақа ёрдамга тайёрман!

Дилдор. Уртоғингиз билан гаплашиб беринг.

Хусниддин (безовта). Қайси ўртоғим билан?

Дилдор (ерга қараб). Шоир билан...

Хусниддин (масалага тушуниб, жиддий). Шоир сизни севмайди! Кўнглингизни унга зинҳор айта кўрманг, сиздан кулади, шарманда қилади. Шоир бошқа...

Дилдор (ҳаяжонда). Бўлди, бўлди! Биламан, у бошқа одамни севади...

Хусниддин. Модомики, гап шундай экан, сиз ҳам бошқа одамни севинг. Сизни астойдил севадиган, сизни бошига кўтариб дунёни ўн маротаба айланиб чиқишга тайёр бўлган, сиз учун жонини ҳам аямайдиган вафодорни севинг!

Дилдор (ғамгин). Ундай одам жаҳонда йўқ...

Хусниддин (дадил). Бор! Мана, мен!

Дилдор (қўрқиб). Вой шўрим! Бу нима деганингиз? Уялмайсизми? Менга иккинчи бу гапни айта кўрманг! Вой шўрим! Хўп одамидан ёрдам сўраган эканман! (Шошилганча кетади.)

Хусниддин. Ҳо, шошманг! Гап бор! Гапимга тушунмадингиз!

Дилдор (узоқдан). Гапингиз ҳам қурсин, ўзингиз ҳам!

Хусниддин. Ҳа, менинг пешанам шўр. Пешанамга хотин зоти битилган эмас! Э, бор-э, ҳамманг жаҳаннамга кир! Ҳали ҳам ўзимнинг бўйдоқлигим яхши! Ҳа, шунақа деб, ўзимни ўзим овутаман. Бўлмаса, уйланишга нима етсин! Яхши бўлмади. (Узоқдан келаётган Моҳирани кўриб.) Ҳа, ана, битта офати жон келяпти. Бўлажак қайлиқ номер икки! Ҳа, у бўлмаса бу! Менга бари бир, тани-жони соғ, ақли-ҳуши жойида, кўзи кўрадиган, қулоғи эшитадиган, топар-тутари бор, рўзғорга ярайдиган бўлса бўлгани. Қани мулла Хусниддин, хизмат кўрсатган бўйдоқ, юракдаги гапни пари-пайкарга айтиб қолинг, бўлмаса кеч қоласиз, буни ҳам бошқалар илиб кетиши мумкин! Дадил бўлинг! Э, оёқларим, қалтирама! Э, юрак, дириллама!

Саватда нон кўтариб, олдига пешбанд тутган Моҳира киради.

Моҳира. Ҳо, нима деб гўлдираяпсиз?

Хусниддин. Ўзим шунчаки.

Моҳира. Дилдорни нега хафа қилдингиз?

Ҳусниддин. Э, қачон? Бўлмаган гап! Қуруқ туҳ-
матингдан асра!

Моҳира. Ғўдайиб турмасдан, ёрдамлашворинг!

Ҳусниддин (*илжайиб*). Жоним билан! (*Саватни олиб столга қўяди.*) Уҳҳ, бунча оғир! Нима бало, ичида қўрғошини борми?

Моҳира. Бунча нозиксиз! Ичидаги қўрғошин эмас, нон! Мабодо, фалокат босиб, уйлангундек бўлсангиз, келин пошшога қандоқ ёрдам берасиз?

Ҳусниддин (*илжайиб*). Худди шу тўғрида ўзлари билан маслаҳатлашмоқчи эдим. Мен сизни...

Моҳира (*кулиб*). Ҳа, Дилдорга тишингиз ўтмагандан кейин, менга осилмоқчимисиз?

Ҳусниддин. Йўқ, унга ҳазиллашувдим. Сизга астойдил уйланмоқчиман.

Моҳира (*кулиб*). Кеч қолдингиз, кувёв почча! Мен бандман! Бошим боғлиқ! Тушундингизми?

Ҳусниддин (*руҳсиз*). Ҳа, тушунарли...

Моҳира (*кулиб*). Вой, ошиқи беқарор-э! Ҳазилкашларга яна битта эрмак топилди, айтаман, роса кулишади!

Ҳусниддин (*шошиб*). Ҳой, ҳой. Илтимос, шу гап шу ерда қолсин! Ҳазиллашувдим. Мени шарманда қилманг! Сўрайман! Ўтинаман!

Моҳира. Вой тавба! Кўринган билан кўтара савдо! (*Кулганича кетади.*)

Ҳусниддин

Рад этди иккиси ҳам,
Қолдим бўйдоқлигимча.
Бўйдоқ деган, жаҳонда
Расво бўларми шунча?
Бахти қаро эканман,
Бир бедаво эканман.
Юрмайди омадим ҳеч,
Кўнгилда ғам тугунча,
Ҳижрон ўтига, майли,
Сабр айлайин бугунча.
Кўп бедаво эканман.
Бахти қаро эканман,

Маҳмуд киради.

Маҳмуд. Нима гап, нега қизлар сени мазах қилишиб, боғни бошларига кўтаришиб, кулишиб юришибди?

Ҳусниддин. Дарров оғизларидан гуллашибди-да! Парво қилма, бугун қизларнинг тили қичиган кун. Хўш, нега яна ёлғиз қайтдинг? Улар қани?

Маҳмуд. Улар суҳбатлашиб ўтиришибди. (Кулиб.) Мен ортиқчалик қилгандай бўлдим. Назаримда, уларга қоровул бўлиб, уларнинг оғзини пойлаб ўтирганга ўхшадим. Улар суҳбатга шу қадар берилиб кетишдики, ёнларида мен борманми, йўқми, сезишмайди ҳам. Ўзимни ноқулай, ортиқча сездиму қайтдим. Улар, назаримда, кетганимни ҳам пайқашмади.

Ҳусниддин. Демак иш чатоқ! Хотин кўлдан кетди, деявер!

Маҳмуд (жаҳли чиқиб). Ҳой, сен қаёқдаги йўқ гапларни айтиб, юрагимга ваҳима солиб, мени нима қилмоқчисан? Муддаонг нима?

Ҳусниддин. Муддаом сени бахтиёр қилиш! Хотиннингнинг юрагида нималар юз бераётганини, юраги бутунми ё дарз кетганми, аҳдида турибдими, вафо гулшанига қурт тушмаганми, шуларни аниқ билиш!

Маҳмуд. Қандай қилиб биласан? Нима, юрагига кириб чиқасанми?

Ҳусниддин. Мен баъзи бир тахминларимни синовдан ўтказмоқчиман, кўнглимдаги гапларимни тажриба қилиб кўрмоқчиман. Синовларимнинг ойнаи жаҳонда хотинингнинг юраги яққол кўринади-қолади!

Маҳмуд (ҳаяжонда). Қанақа синовлар? Қандай тажрибалар?

Ҳусниддин. Сабр қил! Хотиннингнинг юрагини билиб берсам бўлдимми?

Кулги, шовқин билан йигитлар, қизлар киришади.

Сабоҳат. Ҳа, Ҳусниддин, ҳорманг! Тузоққа ҳеч нарса илиндими?

Моҳира. Ҳо, ораларингда Ҳусниддин ака муҳаббат изҳор қилмаган ким бор? (Кулги.)

Сухсур. Ҳусниддин акам юзта қизга муҳаббат изҳор қилиб, биттасини олмақчилар-да! Танламоқчилар! (Кулишади.)

Ҳусниддин (гапни ҳазилга айлантириб). Ҳа, тўғри, танламоқчиман! Яна оғзи қийшиқ, кўзи гилайига учраб қолмай, дейман-да! (Кулги.)

Моҳира, Дилдор Ҳусниддинга бағишлаб ашула айтишади.

Моҳира

Шотисиз осмонга чиқмоқ бўлди Ҳусниддин, қаранг!

Дилдор

Севги бобида топилмас бундоғ устаси фаранг!

Моҳира

У муҳаббат этса изҳор, йўқ, дедик, қилдик таранг!

Дилдор

Ниятингдан қайта қол, деб гапга киргиздик аранг.

Моҳира

Боққанингда ҳуснимизга кўзларинг бўлгай хира.

Дилдор

Йўлга кўп қўйма тузоқ, домингга тушмаймиз сира!

Кулги, қийқириқ, қарсақлар.

Ҳусниддин

Ақлинг кирар тушдан кейин,
Яхшигина муштдан кейин.
Ёзинг, баҳоринг ҳам ўтар,
Аттанг бўлар қишдан кейин.

Жанжалга хоҳишим йўқ,
Тишлай десам тишим йўқ,
Ҳеч ким билан ишим йўқ.
Ҳеч кимга миш-мишим йўқ.

Тараллаю таралла,
Тилимда янги ялла.
Таралла бедоду бедод,
Дастингдан айладим дод!

Кулги, қарсақлар авжига чиқади.

Ҳ а к и м. Қани, шоир, навбат сизларга!

К а м о л, Ш а ҳ н о з л а р ҳам кириб келишади. Камол шеър бошлайди. Дилдор, Сухсур, Моҳира қўшила боради.

К а м о л

Айтишим шартмиди ошиқлигимни?

Д и л д о р

Ўзинг сезмадингми, кўзимга боқиб?

К а м о л

Ёки билмасликка солиб ўзингни

Ш а ҳ н о з

Роҳат қиласанми, бағримни ёқиб?

К а м о л

Нега қасд қиласан жонимга, айт-чи?

Ш а ҳ н о з

Кўзларингни сузиб, қошингни қоқиб.

Д и л д о р

Камайиб қолмасу давлатинг, ахир,
Бир йўл кўкрагимга қўйсанг гул тақиб!

К а м о л

Томчига зор этиб, гоҳо ёнимдан

Ш а ҳ н о з

Обиҳаёт бўлиб ўтасан оқиб.

Дилдор

Васлингга етолмай доғдаман, жоним,

Сухсур

Ҳижрон азоб берар илондай чақиб.

Шаҳноз

Айтишим шартмиди, ошиқлигимни?

Дилдор

Ахир, сезмадингми дардимни ўзинг?

Сухсур

Умрбод бахтиёр эгарди мени,

Моҳира

Битта табассуминг, бир оғиз сўзинг!

Қарсақлар. Рақс куйи чалинади. Қизлар ўйинга тушадилар.
Қарсақ, шовқин остида парда ёпилади.

Парда

ИККИНЧИ ПАРДА

УЧИНЧИ КУРИНИШ

Елма-ён икки саҳна, бири Маҳмудларнинг ҳовлиси, иккинчиси редакциядаги хоналардан бири. Воқеа гоҳ бир саҳнада, гоҳ иккинчи саҳнада, гоҳ икки саҳнада барабар ўтади. Бир саҳнада воқеа кетаётганда, иккинчи саҳнанинг чироғи ўчади. Редакция. Камол стол ёнида ўтириб, машинкадан чиққан қўл ёзмани солиштирмоқда. Телефон жиринглайди.

Камол (трубкани олиб). Эшитаман... Йўқ, бу район газетасининг редакцияси. (Трубкани қўяди.)

Қўл ёзмаларни кўтариб Дилдор киради.

Дилдор. Мана, ўнинчи боб ҳам тайёр бўлди. (Қўл ёзмани столга қўяди.)

Камол. Раҳмат. Хўш, бориши қалай? Сизга ёқяптими?

Дилдор. Жуда соз. Кейинги вақтларда ўқиган қиссаларимнинг энг яхшиси шу!

Камол. Миннатдорман. Агар сизга ёққан бўлса, ҳаммага ҳам ёқади. Асарнинг биринчи ўқувчиси, унга биринчи бўлиб баҳо берадиганлар машинисткалар.

Дилдор (тортиниб). Баъзи бир мулоҳазаларим бор, айтсам майлими?

Камол. Марҳамат.

Дилдор. Нима учун асарнинг бош қаҳрамонини Шаҳноз деб атадингиз? Ахир, Шаҳнознинг кимлигини биламиз-ку? Бор одам, тирик одам ҳақида шундай ёзиш қандоқ бўлар экан?

К а м о л (кулиб). Шаҳнознинг кимлигини сизу биз биламиз холос, аммо кўпчилик ўқувчи, халқ билмайди-ку!

Д и л д о р. Қайдам. Ўзингга таниш одамни асарда айнан кўрсанг ғалати туюлар экан. (Кулиб.) Шаҳнознинг тасвирига бутун кучингизни, бутун қобилиятингизни сарф қилибсиз... Қизиқ...

К а м о л. Агар асаримда тасвир қилинган Шаҳноз ҳаётдаги Шаҳнозга ўхшаган бўлса, мен ўзимни жуда бахтиёр ҳисоблардим.

Д и л д о р (ерга қараб, ғамгин). Демак, Шаҳнозхонни яхши кўрасиз...

К а м о л. Ҳа, асаримдаги Шаҳнозни, бош қаҳрамонимни яхши кўраман.

Д и л д о р. Ҳаётдагисини-чи?

К а м о л. Ҳаётдагисини ҳурмат қиламан.

Д и л д о р (ўйчан). Шаҳнозхон бахтиёр...

К а м о л. Ҳа, Шаҳнозхон бахтиёр. Бахтиёр дўстимнинг бахтиёр рафиқаси. (Телефон жиринглайди. Трубкани олиб). Эшитаман. Йўқ, редакторга телефон қилинг... Ҳа, ҳа. Ўзида бўлиши керак. (Трубкани қўяди.)

Д и л д о р. Биласизми, асарнинг бир варағи йўқолиб қолди...

К а м о л. Йўқолиб қолди?

Д и л д о р. Ҳа. Ахтармаган жойим қолмади, йўқ, тополмадим. Дераза очиқ қолиб, шамол учириб кетдим, билмадим... Энг чиройли варағи йўқолди, асар қаҳрамонининг Шаҳнозга ёзган мактуби...

К а м о л. Чакки бўлибди. У мактубни қиёмига еткизганимча жигарим эзилиб кетувди.

Д и л д о р (ўзини ноқулай сезиб). Мени кечиринг. Яна бошқа фикрларга бориб юрманг... Атайин йўқотганим йўқ...

К а м о л. Йўқ, йўқ, хафа бўлманг! Майли, бўлар иш бўлибди. Қайтадан ёзаман. (Телефон жиринглайди. Трубкани олиб.) Эшитаман, ким керак?.. Ким?.. Э, йўқ! Кейин телефон қилинг! (Трубкани қўяди.) Йўқ, бу ерда ишлаб бўлмайди! (Ўрнидан туриб, нарсаларини папкага сола бошлайди.) Уйга бориб ишлайман. Ахир, ҳозир ижодий отпусқадаман-ку! Машинкадан чиққан қисмларини пешмапеш уйга олиб бориб бераверасиз, тайёр қисмларини олиб келаверасиз. Қаршимасмисиз?

Д и л д о р (хурсанд). Йўқ!

К а м о л (ҳазиллашиб). Ё уйимга боришдан қўрқасизми?

Д и л д о р (уялиб). Вай, нега қўрқай? Нима, еб қўярмидингиз?

К а м о л. Жуда соз! Хўш, ҳаммаси шуми?

Д и л д о р. Яна бир оз бор.

К а м о л. Бўлмаса, уларни ҳам олиб келинг, олиб кета қолай.

Д и л д о р. Хўп бўлади. (Чиқиб кетади.)

К а м о л (унинг орқасидан қараб). Ҳа, чиройли... Ёқимтой... қизик, назаримда, мени яхши кўриши ростга ўхшайди... Менга ҳам у кундан кунга ёқяпти. Ё уйланиб қўя қолайми?.. Унда, шўрлик Ҳусниддин нима қилади? Шу қизни яхши кўраман, менга халал берма, деб илтимос қилувди-ку?.. Йўқ, Дилдор Ҳусниддинга тегмайди... Ҳа, у мени севади... Севади!.. Уйлаб кўриш керак. Ҳа, уйга борадиган бўлди-ку! Уша ерда гаплашаман!.. Яхши қиз. Ақлли... Чиройли...

Бир даста қоғоз кўтариб Дилдор киради.

Д и л д о р. Мана! (Қоғозларни узатади.)

К а м о л (қоғозларни олиб). Раҳмат. Демак, келишдик?

Д и л д о р (кулиб). Келишдик.

К а м о л. Хайр бўлмаса. Кутаман!

Д и л д о р. Хайр. Бораман.

К а м о л кетади. Дилдор орқасидан ғамгин қараб қолади.

Д и л д о р

Бир оғиз ширин сўз айтмади-я! (Ашула айтади.)

Бир боқиб ўт солди дилга, бир боқиб бағрим кабоб,
Бир боқиб шайдоси бўлдим, бир боқиб ҳолим хароб.

Кун сайин ортар азобим, заъфарондир юзларим,

Дардли ҳижрон зарбасига қолмади ҳеч менда тоб.

Пайқамас ё истамас термулса унга кўзларим,

Ҳеч жавоб йўқ севгидан этмас баён, қилсам хитоб.

Сигмагай дардим дилимга, шунча кўп ҳасратларим,

Ёзсангиз дардимни, дўстлар, бўлғусидир бир китоб.

Идоранинг чироғи ўчиб, ҳовлининг чироғи ёнади. Айвонда кашта тикиб С а л о м хола ўтирибди.

С а л о м

Чамандан нусха олдим,
Ўргасига гул солдим.
Ўз каштамини кўрганда
Ўзим ҳам ҳайрон қолдим.
Гуллари чаман-чаман,
Шайдо бўлиб боқаман!

Каштада минг хил гул бўлар пайдо,
Гулларга боқиб бўламан шайдо.
Бунча кўҳликсан, ўргилиб кетай!
Сен турганда мен гулзорни нетай?!

Хусниддин киради.

Хусниддин. Салом, Салом хола!
Салом (*чўчиб тушади.*) Вой, одамни қўрқитиб юбор-
дингиз-ку! Келинг, яхшимисиз?

Хусниддин. Ўзингиз бардаммисиз?

Салом. Шукур, ўргилсин, шукур.

Хусниддин. Қани булар?

Салом. Билмадим, Маҳмуджон ишда бўлса керак.
Келин пошшо бўлсалар, дугоналариникига кетганлар.
Ҳозир келиб қолишади, ўргилсин.

Хусниддин. Умуман, қалай, келин сизга ёқадими?

Салом. Менга ёқиши шарт эмас, эрига ёқса бўлган-
да, айланай.

Хусниддин. Умуман, келиннинг эрига кўнгли қа-
лай? Яъни, эрининг ҳурматини жойига қўядими?

Салом. Бу масалада келиним, авваллари ҳар қанча
мақтаса арзийдиган эди. Эри билан ниҳоятда иноқ, эрини
ниҳоятда яхши кўрар, ҳурмат қилар эди...

Хусниддин. Хўш, ҳозир-чи?

Салом. Ҳозир ҳам ёмон эмас... Аммо кейинги вақт-
ларда, келин, негадир, паришонроқ бўлиб қолди. Назар-
римда, икки орадаги аввалги илиқлик бир оз совиганга
ўхшайди, ҳа!

Хусниддин. Келинингизга ҳеч ким телефон қила-
дими?

Салом. Ҳа, ҳа! Кейинги маҳалларда аллаким телефон
қиладиган бўлиб қолди. Телефон жиринглади дегунча, ке-
лин ёнига учиб боради. Телефонда ким биландир энтикиб
гаплашади.

Ҳусниддин (ўсмоқлаб). Балки эри билан гаплашар?

Салом. Йўқ, йўқ! Эри билан унақа гаплашмайди, биламан. У одам билан, гапни биров эшитиб қолмасин дегандай ҳадиксираб, у ёқ-бу ёққа аланглаб, аҳтиётлик билан гаплашади. Ҳа. Кейин, бир китобни олиб, ҳадеб ўқий бошлайди. Яхши кўрадиган, қайта, қайта ўқийдиган бир китоби бор. Мен унинг телефонда гаплашганини узоқдан томоша қилиб, ҳайрон бўлиб ўтираман. Бир куни, келин, телефон қилган ким экан, тинчликми, деб сўрасам, ёқ-тирмагандай бўлиб, дугонам, деб қўя қолди. Сездимки, гаплашгани дугонаси эмас. Ҳа!

Ҳусниддин. Демак, қандайдир бир сир бор!

Салом. Ҳа, ўргилсин, сир бор!

Ҳусниддин. Бу гапни Маҳмуджонга айтганингиз йўқми?

Салом (қўрқиб). Вой, ўргилсин, бунақа гапни айтиб бўладими? Нах уйлари бузилиб кетади-я!

Ҳусниддин. Жуда тўғри қилибсиз, хола. Ақлингизга балли.

Салом. Ўзи нима гап, айланай, сиз билмайсизми?

Ҳусниддин. Назаримда, келинингизнинг кўнгли эридан совияпти. Назаримда, энди унинг юрагида бошқа одамнинг муҳаббати туғён урмоқда.

Салом (қўрқиб). Вой, қўйинг-э! Қаёқдаги йўқ гапларни айтиб, одамни қўрқитманг! Илоё ёмон кўздан асрасин эгам, қўша қаршсин! Бир-бирига хўп ярашган, жуда муносиб. Ҳа!

Ҳусниддин. Гапларингиз тўғрику-я, холажон, аммо бу билан ҳалокатнинг олдини олиб бўлмайди.

Салом (қўрқиб). Вой, ўргилсин, қанақа ҳалокатни айтаяпсиз?

Ҳусниддин. Сиз билан биз, яъни мен, Маҳмуднинг жонажон ўртоғи, сиз унинг меҳрибон холаси, ҳақиқатни, келиннинг юрагида нималар содир бўлаётганини аниқ билишимиз лозим.

Салом (ҳайрон). Қандоқ қилиб?

Ҳусниддин. Сиз келиннинг бутун хатти-ҳаракатини пайқаб юринг. Телефонда ким билан, нима деб гаплашади, бировдан хат оладими, мабодо, хат олса, қаерга яширади, ҳаммасидан хабардор бўлиб туринг. Аммо келиннинг ўзига сездирманг, гўё ҳеч нарса билмаган киши бўлиб юраверинг. Агар келин садоқатли хотин бўлса, ҳам

ма гапни эрига ўзи айтиб беради. Борди-ю, эрини севмаса, ундан кўнгли совиган бўлса, яширади, айтмайди! Тушундингизми?

С а л о м (довдираб). Тушунмадим...

Ҳ у с н и д д и н. Э, хола, каллани ишлатиш керак!

С а л о м. Каллани ишлатарману, болам, аммо бу ишимиз қандай бўлар экан? Ахир, бу ишимиз айғоқчилик бўлади-ку, ўргилсин!

Ҳ у с н и д д и н. Сиз қўрқманг, кампиршо, бу бир савоб иш!

С а л о м (бўшашиб). Қайдам...

Ҳ у с н и д д и н (қўйнидан хат чиқариб). Бўлмаса мен манов хатни ичкарига ташлаб кетаман. Бу хатни мен ташлаб кетганимни Шаҳнозхон билмаслиги керак! Сиз ҳам, гўё ҳеч нарсадан беҳабарсиз. Аммо келин келиб, хатни ердан олганида, очиб ўқиганида қандай ҳолатга тушади, зимдан кузатиб туринг! Кейин, менга айтиб берасиз!

С а л о м. Холагинанг ўргилсин, негадир, мени ваҳима босяпти.

Ҳ у с н и д д и н. Э, қўрқманг! Ҳеч гап бўлмайди! Бу бир синов, холос!

С а л о м. Болам, хат кимдан? Зарарсиз хатми?

Ҳ у с н и д д и н. Э, холажон, бунча қўрқасиз? Зарарли хат бўлса ташлармидим?

С а л о м. Қайдам...

Ҳ у с н и д д и н

Ҳушёр бўлинг, кампиршо!
Сир бой берманг мутлақо!

С а л о м

Ақлу ҳушимни олдинг,
Бошимга ғалва солдинг.

Ҳ у с н и д д и н

Бир савоб иш қилайлик,
Не бўлади, билайлик.

С а л о м

Тушунмадим сўзингга,
Инсоф берсин ўзингга.

Хусниддин

Келганимни билмасин,
Ҳеч ким шубҳа қилмасин!

С а л о м

Бир балони бошлама!
Кўзларини ёшлама!

Хусниддин хатни бўсагага ташлаб, чиқиб кетади. Кампир ҳайрон бўлганича қолади. Ҳовлининг чироғи ўчиб, идоранинг чироғи ёнади. Моҳира, Дилдор, Сухсур тушки овқат қилиб, чой ичиб ўтиришибди.

Сухсур. Қизлар, пайқаяписизларми, кейинги кунларда Маҳмудхоннинг машқи пастроқ кўринади-я!

Дилдор. Хотини билан хафалашиб қолганга ўхшайди.

Сухсур. Ҳалитдан-а?

Моҳира. Унинг бошини Хусниддин лақма айлантириб юрибди. Эр-хотин орасига қутқу солмоқчи чамаси.

Дилдор. Тавба, нега ундай қилади?

Моҳира (кулиб). Ўзи хотин ололмагандан кейин, бошқаларнинг ҳам бахтини кўролмаса керак-да. Шу лақмани бир лақиллатмаймизми? Бир таъзирини бермаймизми?

Дилдор (кулиб). Қандай қилиб?

Моҳира. Сиз унга хат ёзасиз.

Дилдор (кулиб). Мен? Нима деб ёзаман?

Моҳира. Нима деб ёзишни мен айтаман.

Дилдор (кулиб). Вой, тавба! Хўп, айтайлик, хатни ёздик, кейин нима қиламиз?

Моҳира. Кейин у хатни Сухсурхон Хусниддинга беради. Қани, кўрайлик-чи, нима қилар экан? Ушанга қараб у ёғини келиштирамиз. (Дилдорнинг олдига қоғоз, ручка қўяди.) Қани ёзинг!

Дилдор (кулиб). Қизиқ...

Моҳира хатни айтиб туради, Дилдор кула-кула ёзади.

Моҳира. «Ҳурматли Хусниддин ака, майли, таклифингизни қабул қилдим. Аввал илтимосингизни рад эт-

ганимнинг сабаби, мен бошқа одамни севардим. Аммо у бағри тош мендан юз ўгирди. Энди, дарду аламларимни унутиш, у ноинсофдан ўч олиш учун сизга турмушга чиқишга розиман. Майли, ўша бевафо аламга чидолмай куйиб ўлсин!» (Хатни олиб.) Бу тузоққа эски бўйдоқ тумшугидан илинади! Аминман! Манг, Сухсурхон, топширасиз!

С у х с у р (хатни олади. Деразага қараб). Вой, ана, ўзлари ҳам келяптилар, Хизрни йўқласак ҳам бўлар экан!

М о ҳ и р а (соатига қараб). Хўп. Танаффус вақти ҳам тугаб қолди. Биз қариги уйга чиқамиз. Сухсурхон, бўшашманг!

Дилдор билан М о ҳ и р а чиқиб кетишади. Хиргойи қилиб,
Хусниддин киради.

Х у с н и д д и н

Ер бўлсаю лабида қоп-қора холи бўлса,
Юзлари гул, тилида шақару боли бўлса.
Шундай гўзал оҳиста бўйнимга қўл ташласа,
Мендай ғарибларнинг ҳам бахти иқболи бўлса!
Хусну жамоли бўлса!
Фазлу камоли бўлса!
Нозу карашмаси кўп,
Ўзи иболи бўлса.
Кўзида сурмасию
Қўли хиноли бўлса.

С у х с у р (кулиб). О, жуда хурсанд кўринасизу, Хусниддин ака! Ҳа, ишлар бешми, дейман!

Х у с н и д д и н. Ҳа, ўзим айланай, Сухсурхон! Кайфим чоғ, кўнглим боғ, кўксим тоғ! Мана, энди ўзларини кўриб, севинчимга севинч қўшилди. Ўзим ҳам сизни ахтариб юрувдим, бахтимдан бўлиб, мана, ёлғиз учратдим. Машойихлар, суҳбатга хилват яхши дейдилар, жонгинам!

С у х с у р (кулиб). Мени қўйинг, хушомадингизни талабгорларга, яъни сизга кўнгли борларга айтинг!

Х у с н и д д и н (ҳайрон). Талабгор? Ие! Қанақа талабгор? Менга ҳам ўз ихтиёри билан талабгор бўлади-ганлар бор эканми?

Сухсур (хатни ўзатиб). Мана! Уқинг, биласиз!

Ҳусниддин (хатни олиб, шошиб ўқийди). Ие, тўшимми, ўнгимми?! Бахтимдан ўргилай! (Хатни ўпади.) Демак, вақти соати етиб, омадим юришибди-да! Қойил. Қойилизация! Войдодизм! (Хатни ўлиб, кўзига суртади.) Бахтим! Толеим!

Сухсур (кулиб). Мен кетдим.

Ҳусниддин (бепарво). Оқ йўл!

Сухсур (кулиб). Нима дейин?

Ҳусниддин. Нимани нима дейсиз? Кимга?

Сухсур. Ҳа, кимга бўларди, ўша, сизга мактуб йўлаган жононга-да!

Ҳусниддин. Ўзим жавоб қиламан! Ҳа, ўзлари қанилар?

Сухсур. Шоирникига кетдилар.

Ҳусниддин (бўшашиб). Шоирникига кетдилар? Мактубни менга юбориб, ўзлари бошқа ёққа равона бўлибдилар-да. Шу ҳам ошиқлик бўлдим!

Сухсур (кулиб). Хавотир олманг! Машинкадан чиққан қўл ёзмани олиб бориб бергани кетди.

Ҳусниддин (дарғазаб). Энди шоир-поир йўқ! Энди шоир унга номаҳрам! Мен бунга йўл қўймайман! Бориб айтинг, чегарадан чиқмасин!

Сухсур (кулиб). Вой-бў! Уйланмасдан илгари шунча дағдаға бўлса, уйланганингиздан кейин нима бўлади? Шунга яхши билиб қўйингки, бизнинг дугонамиз рашкчи одамни ёмон кўради!

Ҳусниддин (юмишаб). Бўлмаса, шу гап шу ерда қолсин! Ҳа, кейин сизга нисбатан бўлган ўринсиз хушомад учун узр сўрайман!

Сухсур (кулиб). Зарарсиз, бу биринчи маротаба бўлаётгани йўқ. (Чиқиб кетади)

Ҳусниддин (хатни ўлиб). Ана бу омад! Ана бу бахт! Мана энди кўриб қўйсин, сенга қизлар қарамайди деганлар!

Моҳира киради.

Моҳира. Салом, Ҳусниддин ака!

Ҳусниддин (хурсанд, ғурур билан). Ваалайкум ассалом, опоқ қиз!

Моҳира (уялган бўлиб). У кунги, боғда айтган гап-ларингиз ростмиди?

Хусниддин. Кеч қолдингиз, гўзалим, кеч қолдингиз! Бундан бир неча минут аввал мурожаат қилганингизда, балки бошқачароқ гаплашган бўлардик. Афсус, минг афсуслар бўлсинки, энди кеч! Тақдир, гўзалим, тақдир!

Моҳира (ёлғондан ғамгин бўлиб). Вой, шунақами? Нима бўлди? Қандай воқеа юз берди?

Хусниддин (хурсанд). Йўқ, мен ўз бахтини, ўз шодлигини бошқалардан яширадиган худбин, ичи қора, хасис эмасман! Бугун яширсам, бари бир эртага ошқор бўлади! Мен хат олдим! Кўнглимнинг маликаси бўлган бир жондан ишқий мактуб олдим! (Хатни ўпади.) Мени табриклашингиз мумкин!

Моҳира (ўзини билмаганга солиб). Вой, шунақами? Кечирасиз, бу гаплардан хабарим йўқ эди. Билсам ёнингизга кирмасдим. Ҳа, қандоқ сиздек йигитни қўлдан чиқардим, бахтим қора экан.

Хусниддин. Хафа бўлманг, умидсизликка тушманг! Ҳали ўн гулингиздан бир гулингиз ҳам очилган эмас! Сиздек дилраболарнинг бозори чаққон бўлади. Сизга муносиб кувни ўзим топиб бераман!

Моҳира. Раҳмат. Бўлмаса, шу масала жўнидан оталик қиласиз.

Хусниддин (жаҳли чиқиб). Ие, оталик? Нима, мен шунчалик қариманми?

Моҳира (кулиб). Оталик бўлмаса оғалик, акалик...

Хусниддин. Ҳа, бу бошқа гап!

Моҳира. Хўп, сизларга бахт тилайман.

Хусниддин. Тилагингизни камоли мамнуният билан қабул қиламан! Ҳа, бордию у гўзал яна айнаб қоладиган бўлса, яна ўзларига қайтаман, сиз запасимсиз!

Моҳира. Қуллуқ. Саломат бўласиз! (Куланича чиқиб кетади.)

Хусниддин

Ергинамнинг лабида қоп-қора холи ҳам бор.
Юзларида гул, тилида шакари, боли ҳам бор
Оҳ, гўзалим ишқини менга баён этибди,
Мендай ошиқнинг энди бахти иқболи ҳам бор!
Бунақа ёр топиламас,
Хусни жамоли ҳам бор.
Ақли етук, олима,

Фазли, камоли ҳам бор!
Сўзида маъни тўла,
Юзда ибоси ҳам бор.
Кўзида сурмасию
Қўлда хиноси ҳам бор.

Хусниддин ўзи ашула айтиб ўзи ўйнайди. Идоранинг чироғи ўчиб, ҳовлиники ёнади. Кўча эшиги очилиб, ичкарига Шаҳноз билан Сурайё киради. Салом буларнинг хатти-ҳаракатини ўзларига билдирмай, ошхона деразасидан кузатиб туради.

Шаҳноз (ерда ётган хатни кўриб). Ие, хат! (Хатни олиб, ичида ўқий бошлайди. Қаттиқ ҳаяжонга тушади).
Ўшандан! Яна ўша!

Сурайё. Ўшанданлигини қаёқдан биласиз? Имзоси борми?

Шаҳноз. Имзоси йўқ, аммо хатидан биламан. Хати менга таниш! (Бориб, Камол тақдим қилган китобни олиб келиб Сурайёга кўрсатади.) Мана, менга тақдим қилган китобига ёзган дастхати!

Сурайё (хатларни солиштириб кўриб). Ҳа, рост, ўшанинг хати. Нега имзо қўймаган?

Шаҳноз. Эҳтиётдан бўлса керак. Мана, эшитинг. (Хатни бир ерини ўқийди.)

«Ўша учрашувдан бошланди бу ҳол,
Оташда ёнаман ўшандан буён.
Хастаман, гўзалим, табибим ўзинг,
Ишқингда куйганим ўзингга аён!
Қайга олиб кетдинг? Қайга яширдинг?
Кўнглимнинг тинчлиги, роҳати қани?
О, дилда ўт ёнар, муқаддас бир ўт,
Мусаффо севгингнинг сўнмас гулхани!..»

(Ҳаяжонланиб.) Ҳа, ўша боғда учрашганимизни айтпти!

Сурайё. Ўшандан кейин кўрганингиз йўқми?

Шаҳноз. Йўқ. Бир кун Маҳмуджонга, нега Камолхондан дарак йўқ, нега уйимизга келмайдилар десам, аввал, ижодий отпусқада, ижод билан банд, дедию кейин жаҳли чиқиб, уришиб берди. Ўшандан бери орадан анча вақт ўтди. Ўшандан бери мен билан уч-тўрт маротаба телефон орқали гаплашди... Телефонда гаплашаётганимни

тасодифан битта-яримта эшитиб қолса кимлигимни билмасин, деб овозини ўзгартириб гаплашади... Ҳар гаплашганда юрагимга бир олам ҳаяжон, бир дунё ташвиш солади. Бундан кейин телефон қилманг, эрим билиб қолса уйимиз бузилиб кетади, десам ҳам, кўймапти... Мен шoirни бунақа одам деб ўйламаган эдим...

Сурайё. Ҳақиқатан ҳам, сизни яхши кўриб қолган бўлиши мумкин.

Шаҳноз. Ахир, эрим борлигини билади-ку! Ахир, яхши одам ўз дўстига хиёнат қиладими? Телефондаги гаплар озлик қилгандек, мана, энди хат!..

Сурайё. Бу гапларни эрингизга айтсангиз бўлмай-дими?

Салом (ошхона деразасида пайдо бўлиб). Қудратингдан!

Шаҳноз (куйиниб). Қандоқ қилиб, қайси юз билан айтаман? Айб ўзингда, ўзинг рўйхушлик бермасанг, у сен билан шундоқ муомала қилишга журъат эта олармиди, деса, нима деб жавоб бераман? Ундан кейин, айтсам икки дўст орасига совуқлик тушмай-дими? Икки ўртоқ бир-бирига умрбод юз кўрмайдиган, душман бўлиб қолмай-дими?

Сурайё. Қизиқ...

Шаҳноз. Ҳа, дугонажон, мен шу кунларда жуда оғир вазиятга тушиб қолдим. Эрим совуқ муомала билан, таъналар, кесатиқлар, таъқиблар билан мени кундан кунга ўзидан узоқлаштиряпти. Ҳолбуки, шу кунларда, эримнинг бир оғиз ширин сўзига, битта илиқ муомаласига зор бўлиб юрибман! Қани энди эрим мени аввалгидай эркаласа, менга аввалгидай кирин муомала қилса. Азизим, кўз очиб кўрганим сени ҳеч кимга бермайман! Сенсиз менга ҳаёт йўқ, деса дардимга даво бўларди! Йўқ, у ўзининг ола қарашини, тўнг гапларини, совуқ муомаласини билан юрагимда аввалги муҳаббатдан ному нишон ҳам йўқ, сендан умрбод совидим, йўқол, кўзимга кўринма, деётганга ўхшайди. О, эрим, уни қанчалик севишимни, унга садоқатли ёр эканимни билмайди(куйлайди).

Бедаво дардга йўлиқдим, сен даво қилгил менга,
Мен вафодорман сенга, сен ҳам вафо қилгил менга.
Мен муҳаббат боғидан бахт изладим, сен раҳнамо —
Бўлгину бахтимни ёру ошно қилгил менга.
Мен агар, севгинга содиқ бўлмасам раҳм айлама,

Бежазо қолмас жиноят, минг жафо қилгил менга.
Мен учун бир лаҳза озор чексангу ғам ўртаса.
Барча ғам, дарду аламни мубтало қилгил менга.
Севмасанг, севгингга лойиқ кўрмасанг, жоним, ўзинг
Енгалли ҳижрон азобин куч ато қилгил менга.

Сурайё

Нола чекманг, жонгинам, сиз бахтиёрсиз, бахтиёр!
Севги боғига ярашган гулузорсиз, гулузор!

Шаҳноз

Энди ҳижрон оғушида сарғаяр гул юзларим,
Ким ачинмас ерга, тупроққа тушиб гул бўлса хор?

Сурайё

Ваҳмани ҳайданг кўнгилдан, эсламанг ҳижронни ҳеч.
Ҳеч вафосизлик қилурми севгили ёрига ёр?

Шаҳноз

Билмадим қайдан йўлиқди менга бу тенгсиз алам,
Кеча-кундуз дилда ғам, кўзларда ёшим шашқатор.

Сурайё

Ҳеч қачон йўл бермагай ҳижрон кузига, жонгинам,
Севги деб шуҳрат қозонган, гуллаган ноёб баҳор!

Салом

Вой, тавба! Э, қудратингдан!

Шаҳноз. Қулоқ солинг! (Хатнинг яна бир ерини ўқийди.) «Мабодо, эрингиз хафа қилиб, бошингизга кулфат тушгудек бўлса, ҳеч нарсани андиша қилмай, тўппатўғри бизникига келаверинг. Уйимнинг эшиги ҳам, қал

Ўим ҳам сиз учун очиқ!» Эшитяпсизми? У мени ёнига чақиряпти!

Сураёё. Даҳшат!

Шаҳноз. Ҳа, даҳшат!

Телефон жиринглайди. Шаҳноз қулоқ солади.

Уша! Яна ўша! Бу товуш ҳамма вақт мени даҳшатга солади!

Сураёё. Мен гаплаша қолай?

Шаҳноз. Йўқ, йўқ! Ўзим!

Шаҳноз қулоқ солади. Салом ошхона даразасидан мўралаб, кузатади. Шу пайт идоранинг чироғи ёнади. Телефон трубкасини қулоғига қўйиб Ҳусниддин ўтирибди. Маҳмуд гоҳ ўтириб, гоҳ туриб, хонани айланиб, безовта бўлиб қулоқ солади.

Ҳусниддин (овозини ўзгартириб). Шаҳнозхонми-сиз?

Шаҳноз (ҳаяжонда). Ҳа... Мен...

Ҳусниддин. Хатни олдингизми?

Салом (деразадан бош чиқариб). Вой, тавба!

Шаҳноз. Ҳа, олдим... Нега ундай қилдингиз? Ахир, хат бошқа кишининг қўлига тушиб қолса нима бўлар эди?

Ҳусниддин (кулиб). Жонгинам, хат сиздан бўлак одамнинг қўлига тушмаслигини билардим. Эрингиз, ҳойнаҳой, идорада бўлсалар керак. Холангиз эса, хатга тушунмайдилар.

Маҳмуд (чидамай, бўғилиб). Бўлди! Бас қил!

Салом. Тавба! Бу қандай шумлик?

Ҳусниддин (трубканинг оғзини бекитиб). Жим! Овозингни ўчир! Сенинг вазифанг гапга қулоқ солиб жим ўтириш!

Шаҳноз. Алло! Алло!..

Ҳусниддин (трубкани қулоғига қўйиб). Ҳа, ҳа, мен! Ҳа, телефон бир оз тихирлик қияпти. Ҳа, бутун дардимни ўша хатда изҳор қилганман. Тақдирим қўлингизда. Мени бор қиладиган ҳам, йўқ қиладиган ҳам сиз-сиз, азизим!

Шаҳноз (овози қалтираб). Илтимос, мени тинч қўйинг! Менга шафқат қилинг! Утинаман!

Ҳусниддин. Раҳмат! Мен ҳам шу фикрдаман!

Хат ҳам, телефон орқали гаплашган гапларимиз ҳам сир тутилсин! Вақти келиб, тақдир сиз билан мени бир-биримизга қўшса, ўшанда сирни очишимиз, дунёда бошимизни баланд кўтариб юришимиз, бахтимизни, муҳаббатимизни ҳаммага кўз-кўз қилишимиз мумкин!

Шаҳноз (ҳаяжонда). Бу нима деганингиз? Инсофингиз борми?

Маҳмуд (чидамай). Э, бўлди! Бўлди дейман, ярама! (Қўлидаги китоб билан Ҳусниддиннинг бошига уради.)

Салом. Ана, ҳангома!

Ҳусниддин (қўли билан трубканинг оғзини бекипти). Ҳой жинни бўлдингми? Шошма! (Трубкага.) Кечирасиз, биров келиб қолди, кейин телефон қиламан!

Трубкани қўяди. Ҳованинг чироғи ўчади.

Маҳмуд. Телефон қилиб бўпсан! (Ҳусниддинни урмоқчи бўлади.)

Ҳусниддин (хонани айланиб қочади). Ҳой, эсингни едингми? Бўлди!

Маҳмуд (қувишдан тўхтаб, ҳаллослаб). Сен, аҳмоқ, илон бўлиб авраб, хотинимни қай йўлга бошламоқчисан? Ахир сенинг бу гапларингни эшитса, ҳар қандай хотин ҳам йўлдан озади-ку!

Ҳусниддин. Ҳа, нима хотиннинг молмиди, қаёққа бошласа, ўша ёққа кетаверадиган! Агар сени чиндан севса, садоқатли бўлса, телефонда бегона одам билан лақиллаб гаплашиб ўтирармиди?

Маҳмуд (бўшашиб). Нима деди?

Ҳусниддин. Нима дер эди, шоирни севишини айтди.

Маҳмуд (икки қўли билан бошини ушлаб). Энди нима қилдим? Одамлар орасида қандоқ қилиб бош кўтариб юраман? Ҳаммага кулги бўламан-ку!

Ҳусниддин. Ҳа, ҳалокатнинг олдини олмасанг, одамлар орасида кулги бўлишинг турган гап. Одамлар икки эрга бир хотин», ёки, «эрига хотини ўртоғига ўйнаш...» шунга ўхшаган гаплар тўқиб, сендан роса кулишлари мумкин.

Маҳмуд (қийналиб). Нима қилиш керак? Ҳалокатнинг олдини қандай қилиб олишим керак?

Ҳусниддин. Уйга бориб, хотининг билан очиқчасига гаплаш. Сўра, тергов қил. Ҳамма гапни айтиб беришга, узр сўрашга, тавба қилишга мажбур эт! Ана ўшанда хотининг чизган чизигингдан чиқмайдиган, бегоналар билан гаплашмайдиган, гаҳ десанг, қўлингга келиб қўнадиган бўлади!

Маҳмуд. Бўлмаса мен уйга кетдим.

Ҳусниддин. Бирга борамиз.

Маҳмуд, Ҳусниддин чиқиб кетишади.

Парда

УЧИНЧИ ПАРДА

ТУРТИНЧИ КУРИНИШ

Маҳмудларнинг ҳовлиси. Урта гулзор. Бир чеккада уй, иккинчи томонда ошхона, тўғрида пешайвон. Парда очилганда Шаҳноз билан Сурайё сўхбатлашиб ўтирган бўладилар.

Шаҳноз (*диққат*). Эрингиз хафа қилса, тўпа-тўғри меникига келаверинг эмиш! Ахир, бу одамда инсоф борми? Мен қандоқ қилиб эримга хиёнат қиламан? Эримга вафосизлик қилиб, элу юрт олдида шарманда бўлишга тоқатим бор эканми?

Сурайё. Жуда тўғри!

Шаҳноз. Яна телефон қилса айтаман, бутун қувватимни, бутун иродамни йиғиб туриб айтаман; мени тинч қўйинг, юрагимга қутқу солманг, уйимни бузманг, дейман!

Сурайё. Ҳа, худди шундай денг!

Шаҳноз. Яқингинада қандай бахтиёр эдим! Эрим билан тотув эдим, тинч эдим. Уйқум тинч, овқатим ширин эди... Энди эса ҳаловатим йўқолди, кўзимда уйқу йўқ, томоғимдан овқат ўтмайди. Юрагим ғаш. Қалбимга жудолик ваҳима солмоқда... (*Куйлайди.*)

Бахт қушидек бошида қалбимни ошён этди ишқ,
Офтобдек бир боқиб, чеҳрамни хандон этди ишқ.
Тўлдириб қалбимга шодлик, завқу шавқ олам қадар,
Яшнатиб кўнглимни аввал, боғу бўстон этди ишқ.
Бир нафас бахт тахтига ўтқаздию бошим силаб,
Мен ғарибни бир нафас оламда султон этди ишқ.
Бошида ҳиммат билан обод этиб дил мулкени,
Сўнгра шафқат қилмайин кўнглимни вайрон этди ишқ.

Гунчадек бағримни ханжардек тилиб қон айлади,
Гангитиб бошимни боз ҳолим паришон этди ишқ.
Ер висолідан жудо айлаб мени, дилхастани,
Ҳажр саҳросида саргардону сарсон этди ишқ.

Сурайё

Дугона жоним, озурда бўлманг,
Ғам чангалида гул каби сўлманг.
Ҳасратда ёнманг, зардобга тўлманг,
Ўтиб кетади бу оғир кунлар,
Қолмагай асло дилда тугунлар.
Қаҳқаҳангиздан янграсин осмон,
Ҳамроҳ бўлмасин сизга ғам, ҳижрон,
Севги йўлидан қайтманг ҳеч қачон,
Ўтиб кетади бу оғир кунлар,
Қолмагай асло дилда тугунлар.
Гул юзингизда кулган латофат,
Ғам сели билан бўлмасин ғорат,
Доим ёр бўлсин сизга саодат,
Инонинг, жоним, бу кунлар ўтар,
Дилни босган ғам йўқ бўлиб кетар.

Шаҳноз. Кошки эди, ўртоқжон, айтганингиз келса!
Сурайё. Келади! Фақат ўзингизни қўлга олинг! Да-
дил бўлинг! Хўп, бўлмаса мен борай.

Шаҳноз. Яна бир оз ўтиринг! Озгина! Жиччагина!
Сурайё. Йўқ! Институтга боришим керак, илмий
раҳбарим кутиб ўтиради, бугун учрашмоқчи эдик.

Корвиекада майда-чуйда кўтариб, Салом хола киради.

Салом. Сочидан судраб кўчага олиб чиқибди-ю, оло-
моннинг олдида тупроққа белаб сўйибди. Олмос ханжар
билан нимта-нимта қилиб ташлабди.

Сурайё (қўрқиб). Кимни, хола?

Салом. Эрига итоат қилмаган бузук хотинни.

Шаҳноз (даҳшатда). Қачон?

Салом. Хў, илгари, отам замонида.

Сурайё. Хайрият! Мен, бу даҳшатли воқеа ҳозир
бўлибдими, деб қўрқиб кетувдим.

Салом. О, холагинанг айлансин, ҳозир унақа гаплар
бўлармиди? Бизнинг замонамизда эрга беришдими, тамом.

эр ким бўлмасин, кўрми, шолми, чолми, боломи, бадтарми, хотин унга итоат қилиши, унинг измидан чиқмаслиги лозим эди. Мана, мени поччангиз ҳозиргиларнинг тили билан айтганда золим эр, ҳар куни урар эди. Бир баҳона топар эдию урар эди. Бир урмаса хумори тутарди. Баъзан, баданним калтак зарбидан моматалоқ бўлиб кетарди. Ушанда ҳам чидаганмиз, вой демаганмиз, холанг ўргилсин, чидаганмиз! Нима қилса ҳам эр эди-да!

Шаҳноз (*қўрқиб*). Холажон, нега бунақа ваҳимали гапларни бизга айтяпсиз?

Салом. Билиб қўйинглар, биз қанақа замонда яшар эдигу сизлар қанақа замонда яшаяпсизлар, ношукурчилик қилманглар, демоқчиман-да!

Сурайё (*безовта*). Мен кетай.

Салом. Утиринг, қизим. Мана, бозордан майда-чуйда олиб келдим, ҳозир овқат қилиб юбораман, овқат еб, кейин кетарсиз.

Сурайё. Раҳмат, холажон, бошқа сафар. Зарур ишим бор. (*Кўзгалади.*)

Шаҳноз. Кузатиб қўяй (*Саломга.*) Мен ҳозир келаман.

Шаҳноз билан Сурайё чиқиб кетишади.

Салом. Ҳа, гапларимни эшитиб, келиннинг капалаги учиб кетди. Ҳа, ўз айбини биледи-да! (*Ҳовлиқиб.*) Ҳой, яна ҳазил-ҳазил билан уйлари бузилиб кетса-я! Ҳалиги, турқи совуқ йигит... ҳалиги, отинг қурғур ҳаҳ, оти нима бало эди?... Ҳа, Ҳусниддин бошимни айлантриб кетди... Тажриба қилармиш! Тажрибанг билан қўшмозор бўл, илоё! (*Вайсаганича корзинкани кўтариб, ошхона томонга ўтиб кетади.*)

Бир оздан сўнг Маҳмуд билан Ҳусниддин киради.

Ҳусниддин. Ҳа, ошнам, узил-кесил гаплашадиган пайт келди! Бўшашма! Тишингни кўрсат! Зарбингни ўтказ! Йигитлигингни исбот қил! Ана ўшанда ҳаммасини ўзи айтиб беради! Оёгингга йиқилиб йиғлайди! Узр сўрайди!

Маҳмуд (*ғамгин*). Узр сўрамаса-чи?

Ҳусниддин. Сўрайди! Сени севгани рост бўлса, сўрайди!

Маҳмуд. Уҳ, бошим қотди. Юрагим безовта.

Қўлида пичоқ, ошхонадан Салом чиқади.

С а л о м. Ҳой, ҳой! Нима қилмоқчисизлар? Шўрлик келиннинг бошига қандоқ можаро солмоқчисизлар? Болам, эсингни йиғ! Уйлаб иш қил! Манови лақманинг сўзларига кириб лақиллама!

Ҳ у с н и д д и н. Ҳо, хола! Кўп жавраманг!

С а л о м. Шаҳнозхондек нозанин хотинни икки дунёда ҳам тополмайсан!

Ҳ у с н и д д и н (бетоқат). Жон хола, ошхонага боринг! Мен айтгандек қилинг!

С а л о м. Маҳмуд, бу дўстингга кўп ҳам ишонаверма! Анови хатни...

Ҳ у с н и д д и н (бақириб). Хола! Холажон!..

С а л о м. Э, қанақа беадаб йигитсиз? Катталар гапирганда кичиклар қулоқ солиши керак! Гапни бўлманг! Анови хатни, уйга ташлаб кетган шу кишининг ўзи!

М а ҳ м у д (қийналиб). Биламан, холажон, биламан...

С а л о м (ҳайрон). Биламан?! Э, қудратингдан! Бу қанақа шумлик эди! Гапларингга тушунолмай қолдим-ку, болам!

М а ҳ м у д. Кейин тушунасиз. Холажон, ошхонага бориб овқатингизни қилинг. Керак бўлганда сизни ўзимиз чақирамиз.

С а л о м. Йўқ, буни сеҳрлаб қўйган! Бу йигит сеҳргарга ўхшайди!

М а ҳ м у д. Шаҳноз қани?

С а л о м. Ҳозир келади. Йўқ, тушунмадим... Тушуниб бўлмайдиган гап...

Ҳ у с н и д д и н. Юринг, мен тушунтириб қўяман. (Саломнинг қўлидан тортади.)

С а л о м (қўлини юлиб олиб). Вой, қўлимдан нега тортасиз! Ўзим бораман!

С а л о м билан Ҳ у с н и д д и н ошхона томонга чиқиб кетишади. Бир оздан сўнг рамгин ва паришон ҳолда Шаҳноз киради. Маҳмудни кўриб қўрқиб кетади.

Ш а ҳ н о з. Ие, вахлик келибсиз, нима, тобингиз қочдимми?

М а ҳ м у д (заҳарханда билан). Нега вахлик бўлар экан, жонгинам, соат олти бўлди-ю!

Ш а ҳ н о з (қўл соатини қулоғига тутиб). Вой, менчнг соатим ётиб қолибди, бурамабман.

М а ҳ м у д (киноя билан). Ҳа, кейинги вақтларда жуда ҳам паришонхотир бўлиб қолдингиз.

Шаҳноз (*нима дейишини билмай*). Яқинда келгандирсиз? Уйдан ҳозир чиқувдим. Кун бўйи уйда бўлдим... Сурайёхон келган эдилар, ҳозир кетдилар. Кузатиб қўйдим.

Маҳмуд. Ажаб бўлибди!

Шаҳноз (*шошиб*). Вой, бу нима деганингиз? Мендан хафамисиз?

Маҳмуд. Сиздан хафа бўлиб бўладими? Сиз фариштасиз-ку!

Шаҳноз. Яна қочирим... Кейинги пайтларда мен билан қочиримсиз гаплашмайдиган бўлиб қолдингиз... Аввалги самимий ширин сўзларингиз қани? Ҳолбуки, мен шу кунларда бир оғиз ширин сўзингизга зор бўлиб юрибман...

Маҳмуд (*ўзини тутолмай*). Муғомбирлик қилманг!

Шаҳноз (*илтижо билан*). Улай агар, гапим рост! Аввалги тотув, иноқ кунларимизни қўмсайман...

Маҳмуд (*даргазаб*). Ёлғон гапирманг! Сиз, ҳозир бошқа нарсаларни қўмсаб юрибсиз!

Шаҳноз (*шошиб*). Биласизми... Биласизми, мен шу кунларда оғир бир вазиятга тушиб қолдим...

Маҳмуд (*ўшқариб*). Биламан!

Шаҳноз. Биламан? Қаёқдан биласиз? Мен ҳали сизга айтганим йўғу?

Маҳмуд. Довдирашингиздан, ёлғон гапиришингиздан билиб турибман!

Шаҳноз (*шошиб*). Довдираганим йўқ... Ёлғон гапирганим йўқ...

Маҳмуд. Доғулилик қилмай, очигини айтаверинг, ойимтилла! Тили бошқаю дили бошқа, бевафо! Беор!

Шаҳноз (*йиғлагундек*). Ўтинаман, менга бунақа дағал гапирманг. Мен дағал гапларга ўрганган эмасман. Шу чоққача ҳеч ким, ҳатто отам ҳам, онам ҳам менга дағал гапиришган эмас.

Маҳмуд. Ҳо, эркатойман, денг!

Шаҳноз. Илтимос!..

Маҳмуд. Муғомбир, иккиюзлама одамга айтиладиган гап дағал бўлади!

Ҳусниддин (*ошхона деразасидан бошини чиқариб*). Бу лақма гапни бунча чўзади! Дангал гапириб, орани очиқ қилиб қўя қолмайдими?

Салом (*ошхона деразасидан бошини чиқариб*). Мен борайми?

Хусниддин (*Саломнинг этагидан тортиб*). Ҳали вақти эмас!

Маҳмуд. Нега индамайсиз?

Шаҳноз (*йиғлаб*). Нима дейишим керак? Гапларимга ишонмасангиз қандоқ қилай? Мени юпатиш ўрнига неча кундан бери қочирим қиласиз, койийсиз, дағаллик қиласиз... Улар бўлсам ўлиб бўлдим...

Маҳмуд (*киноя билан*). Бечора! Қўзичоқ!

Шаҳноз. Агар мендан кўнглингиз совиган бўлса, айтинг, ота-онамнинг ёнига кетаман!

Маҳмуд. Кетишдан аввал, опоқ қиз, бир-иккита саволим бор, тўғри жавоб берсангиз!

Хусниддин (*деразадан бошини чиқариб*). Ҳаҳ, ҳали ҳам савол бериб ётибди! Темирни қизигида босиш керак! (*Яна ғойиб бўлади.*)

Маҳмуд. Хўш, айтинг-чи, жонгинам, мен уйда йўқлигимда, телефон орқали кимлар билан гаплашасиз?

Шаҳноз (*тутилиб*). Ҳеч ким билан... Умуман, ҳеч ким билан гаплашганим йўқ... Ортиқча гаплашганим йўқ...

Маҳмуд. Довдирамай аниқ айтинг! Қачон? Ким билан? Неча маротаба?

Шаҳноз (*ўзини йўқотиб*). Эсимда йўқ... Улай агар, эсимда йўқ...

Маҳмуд (*тутоқиб*). Нима эсингизда йўқ?

Шаҳноз (*ўзини ёмон сезиб, каравотга ўтириб қолади*). Кўнглим беҳузур бўлиб, бошим айланиб кетди... Пича сув беринг.

Маҳмуд (*чойнакдан чой қуйиб узатади*). Мана!

Шаҳноз (*чойни шошиб ичади*). Раҳмат... Раҳмат... Илтимос, савол-жавобни ҳозирча тўхтатсак... Уйга кириб пича ётай, ғалати бўлиб кетяпман...

Маҳмуд. Зарарсиз, аввал саволларимга жавоб берингу кейин қаёққа борсангиз бораверинг. Уйга кириб ётасизми, кўчага чиқиб кетасизми, ихтиёрингиз!

Шаҳноз (*бир оз ўзига келиб, дадил*). Кечирасиз, мен сизни бунчалик бағри тош, деб ўйламаган эдим!

Маҳмуд. Гапиринг, телефонда ким билан гаплашиб юрибсиз?

Шаҳноз (*дадил*). Айтмайман!

Маҳмуд. Шунақами?

Шаҳноз. Шунақа!

Маҳмуд. Ҳали, эрингиздан яшириб, бегоналар билан

телефон орқали гаплашадиган бўлиб қолдингизми? Уйнашингиздан келган хат қани?

Ш а ҳ н о з. Менинг ўйнашим йўқ! Ўз хотинингизни ҳақорат қилишга қандоқ тилингиз борди? Уялмайсизми?

М а ҳ м у д. Гапни чалғитманг! Хат қани?

Ш а ҳ н о з. Ҳеч қанақа хат олганим йўқ!

М а ҳ м у д. Қидириб топиб олсам нима бўлади?

Ш а ҳ н о з. Топа қолинг.

Маҳмуд югурганича уйга кириб кетади. Шаҳноз ғамгин.

Ҳ у с н и д д и н (*деразадан бошини чиқариб*). Ана энди жанжал қиёматга етади! Ана энди ё у ёқ бўлади, ё бу ёқ!

С а л о м (*деразадан бош чиқариб*). Бу нима деганингиз, айланай?

Ҳ у с н и д д и н (*кампирнинг оғзини босиб*). Жим! (*Ғойиб бўлишади.*)

М а ҳ м у д (*хатни тополмай чиқади*). Хат қани, шарманда?! Қаерга яширдинг?! (*Шаҳноз индамайди.*)

Ҳ у с н и д д и н (*деразадан бош чиқариб секин*). Холэ, хат қаерда?

С а л о м (*деразадан бош чиқариб, секин*). Кўкрагида!

Ҳ у с н и д д и н. Ана, энди сизнинг навбатингиз келди, холажон! Бориб айтинг! Иш кўрсатинг!

С а л о м (*ошхонадан чиқиб ҳеч нарсадан хабари йўқ одамдек*). Нима гап? Нима шовқин, Маҳмуджон? (*Маҳмуднинг ёнига келади.*)

М а ҳ м у д. Хат қани?

С а л о м. Ҳа, анови хатми? У хат, ҳалиги, келин пошшонинг кўкрагида. Келин у хатни тумор қилиб ичидан тақиб олган.

М а ҳ м у д. Бу ёққа бер! (*Хатни олгани қўл чўзади*).

Ш а ҳ н о з (*бақиради*). Тегманг! Қўлингизни тортинг!

М а ҳ м у д. Демак, айбингизга иқрормисиз?

Ш а ҳ н о з. Ҳеч қанақа айбим йўқ! Мен покман! Мен ҳалолман! Менинг ҳеч қандай ўйнашим йўқ! Елғон айтсам, тил тортмай ўлай!

С а л о м (*Шаҳнозга раҳми келиб*). Ундоғ деманг, болам.

Ш а ҳ н о з. Эҳ, холажон! Мен бу уйга келганимда сизни қайнана эмас, она бўлар, деб ўйлаган эдим. Сиз эса, кўксимга охириги ханжарни урдингиз! Мен сизнинг айғоқчи ёқанингизни билмаган эканман...

С а л о м (ийглаб). Ундай деманг, болам, менда айб йўқ. Айб...

Х у с н и д д и н (ошхонадан чиқиб келади, Саломнинг сўзини бўлади). Ҳо, хола! Бўлди! Кўп вайсаманг! Ошхонага боринг!

С а л о м. Вой, эри хотиннинг орасига суқилмай мен ўлай! Энди нима бўлади? Наҳотки, битта лақма ҳаммамизни лақиллатиб кетса! (Жавраганича, ошхонага кириб кетади.)

Ш а ҳ н о з (киноя билан). Ҳо, сиз ҳам шу ерда эдингизми?

Х у с н и д д и н (довдираб). Ҳа, ҳалиги, шу ерга келиб битта самовар палов қилиб емоқчи эдик.

Ш а ҳ н о з. Бу ер самовар эмас-ку?

Х у с н и д д и н. Ҳа, йўқ, самоварда қилинадиган ошдан қилмоқчи эдик. Ҳа, Шаҳнозхон, яхши бўлмабди. Мен сизни одобли, эрига садоқатли аёл деб юрардим. Афсус! Минг афсус!

М а ҳ м у д (ғазабини зўрға босиб). Хўш, гўзал хоним, бу ёғи неча пулдан тушди?

Ш а ҳ н о з. Кечирасиз, мен бу уйда ортиқ қололмайман! Мени ҳақорат қилган, мени ёмон кўрадиган одамлар билан бир уйда яшаёлмайман!

Ш а ҳ н о з югуриб ичкарига кириб кетади, бир оздан сўнг чамадонини, пальтосини олиб, шошилганича, кўчага чиқиб кетади. Маҳмуд саросимада. Хусниддин ҳиринглаб кулади. Ошхонадан С а л о м югуриб чиқади.

С а л о м. Ҳой, Маҳмуд! Ҳой, болам, нима қилиб қўйдинг? Ахир, келин кетиб қолди-ю! Чоп! Орқасидан югур, узр сўраб, уйга қайтар! (Хусниддинга.) Ҳой, йигит, сен мени бу ишларга нега аралаштирдинг? Қариганда ёмон отлич бўлдим! Айғоқчи деган ном олдим! Уйбузар бўлдим. Келиннинг уволига қолдим. Гуноҳга ботдим!

Х у с н и д д и н. Кўп жавраманг, кампир! Бўлар иш бўлди, кетадиганлар кетди, қоладиганлар қолди. Жумбоқ ечилди, сирлар очилди, тажриба яқунланди, синов оёқланди!

С а л о м. Вой, синовларинг қора ерга кирсин! Ҳой, Маҳмуд, хаёл сурма! Чоп деяпман! Орқасидан югур, қайтар!

М а ҳ м у д (ҳушига келиб, Хусниддинга ташланади, уни

бўға бошлайди). Нима қилиб қўйдинг, аблаҳ! Узр сўрагани қани? Оёғимга йиқилгани қани?!

Хусниддин (унинг чангалидан зўрға қутулиб). Мен қайдан билай? Бунақа бўлишини қайдан билибман! Э, сен ҳақиқатан ҳам Отеллонинг ўзи экансану бўғиб ўлдириб қўя эздинг!

Маҳмуд

Шаҳноз! Шаҳнозхон! (Куйлайди.)
Мени талаб қайга кетдинг, гўзал ёр!
Қулоқ солгил, айтадиган арзим бор!
Сен бўлмасанг, жоним, менга дунё тор,
Севган ёринг бутун умр бўлар хор.
Синдирай, деб гул шохини эгибман,
Хато қилиб, сенга қаттиқ тегибман.
Мени ташлаб қайга кетдинг, гўзал ёр!
Сен бўлмасанг, жоним, менга дунё тор!

Маҳмуд югурганича кўчага чиқиб кетади.
Орқасидан Хусниддин чopaди.

Салом (қўлида кафтир, хайрон бўлиб, каравотга ўтириб қолади). Вой, бу кутилмаган иш, кўрилмаган ҳодиса бўлди-ку! Ўтни ковласанг ўчар, қўшинини ковласанг кўчар!

Парда

БЕШИНЧИ КУРИНИШ

Камолнинг гуллар, мевали дарахтлар, бир туп сада ўсган ҳовлиси. Сада тагида каравот. Бир ёнда уй, бир ёнда кўчага чиқадиган эшик. Сада тагида тўқима курсиларда Камол билан Дилдор суҳбатлашиб ўтиришибди.

Дилдор. Мен алданишдан қўрқаман.

Камол. Мен ҳеч қачон алдамайман!

Дилдор (кулиб). Шоирлар ёлгончи бўлади, дейишадими-ку?

Камол (кулиб). Мен унақа шоирлардан эмасман.

Дилдор. Янги асарингизни ўқиган одам, бутун қалбингиз, бутун ҳаёлингиз бошқа кишида эканини тез аңлаб олиши мумкин.

К а м о л. Асардаги кишилар менинг қаҳрамонларим, менинг ўзим эмас. Мен эса, мана, меҳр қўйган, менга вафоли ёр бўлсин, деган гўзалнинг ҳузурда ўтирибман. (Кулиб.) Мен, сиз бировларга айтган «бағритош» одамлардан эмасман!

Д и л д о р (кулиб). Вой, хабарингиз борми?

К а м о л (кулиб). Ҳа, мени ёмонлаб, менга араз қилиб, бошқа бир жазманга севги изҳор қилганингизни, тегаман, деб хат ёзганингизни ҳам биламан.

Д и л д о р (кулиб). Ҳазил эди.

К а м о л (кулиб). Ҳаммасидан хабарим бор!

Д и л д о р

Кўнгил изҳор этиб аввал, кейин қон бўлмасам яхши,
Жудолик дардини тортиб, паришон бўлмасам яхши.
Йўл олдим севги боғига, топай деб, гулшанидан бахт,
Яна бахт ахтариб, йўлларда сарсон бўлмасам яхши.
Севинч дарёсига бордим, ичай обиҳаётдан, деб,
Ва лекин заҳри ғамдин кўзи гирён бўлмасам яхши.
Муҳаббат кўйига кирдим садоқат ҳам вафо истаб,
Хиёнат дастидин ер бирла яксон бўлмасам яхши.
Мурувват қил қўлингдан келса доим, менга дўст бўлсанг
Жафо тигига асло кўкси қалқон бўлмасам яхши.

К а м о л

Сен гулшан эрсанг, унга мен ошён қурибман,
Ишқингда анча бўлди фарёд этиб юрибман.
Арзимни айлаб изҳор, таъзим қилиб турибман.
Ғунча даҳан экансан,
Қоши камон экансан,
Ширин забон экансан,
Шўхи замон экансан.

Д и л д о р

Алдаб яна дилимни, минг пора- пора қилманг,
Йўқ нарсага, азизим, мени овора қилманг.
Дардимга чора изланг, мени бечора қилманг,
Жуда ёмон экансиз,

Ширин забон экансиз,
Севгимга кон экансиз.
Ошиққа жон экансиз.

К а м о л

Гулшанда гулмисан ё саҳрода лоласанми?
Севги майига лим-лим тўлган пиёласанми?
Севдим дейишга, жоним, мендан уёласанми?
Гунча даҳан экансан,
Қоши камон экансан,
Шўхи замон экансан,
Ширин забон экансан.

Д и л д о р

Бахт излаганда оҳу йўлиқмасин сайёдга,
Ошна қилинг умобод мени обиҳаётга,
Қўп бахтиёр бўлардим, етсам агар муродга,
Ширин забон экансиз,
Қалбимга қон экансиз,
Жисмимга жон экансиз,
Севгимга кон экансиз.

К а м о л

Ҳар бир сўзинг ўхшайди маъни тўла масалга,
Хумор бўлиб юрибман лабингдаги асалга,
Бир бўса қилсанг эҳсон, даво мендай касалга.
Гунча даҳан экансан.
Қоши камон экансан,
Ширин забон экансан,
Шўхи замон экансан.

Камол Дилдорни қучоқламоқчи бўлади.

Д и л д о р (қучоқлатмай). Тўйдан кейин...
К а м о л. Тўйни тезроқ қилишимиз керак! Жудоликка
ортиқ тоқатим йўқ! Сизга жуда ўрганиб қолдим. Кундуя-
лари хаёлимдан бир дақиқа ҳам нари кетмайсиз! Кечалари
эса, тушимга кириб чиқасиз!

Дилдор (кулиб). Гапларингиз ёлгон эмасми? Алдамайсизми?

Камол. Алдасам ўлай!

Кўчадан бир қўлида пальтоси, бир қўлида чамадон Шаҳноз киради. Уларни кўриб ҳайрон бўлади.

Камол (ҳайрон). Йе! Келинг... келинг, Шаҳнозхон! Шаҳноз. Келинг, деганингизга келувдим... Кечирасиз, бевақт келиб қолдим, чамаси...

Камол. Қачон келинг девдим?

Шаҳноз. Телефонда айтувдингиз-ку?

Камол (ҳайрон). Телефонда? Йўғ-э! Қачон?

Дилдор (даргазаб). Айёр, мунофиқ! Хотинбоз. (Кета бошлайди.)

Камол. Шошманг, Дилдорхон! Бу ерда қандайдир бир англашилмовчилик борга ўхшайди.

Дилдор. Шунча алдаганингиз, шунча лақиллатганингиз етар! Бевафо! Бераҳм! Севганингиз билан қўша қаринг! (Йиғлаганча чиқиб кетади.)

Камол. Э, тавба! Бу қанақаси бўлди!

Шаҳноз (ҳайрон). Узи нима гап?

Камол. Мен Дилдорни севаман! Тўй ҳақида гаплашиб турувдик...

Шаҳноз (хурсанд). Жуда соз! Табрик қиламан! Демак, менга телефон қилган сиз эмассиз?

Камол. Йўқ.

Шаҳноз. Хайрият! Мен сиздан бекорга хафа бўлиб юрган эканман! (Кўйнидан хатни олиб, Камолга беради.) Манови қанақа хат?

Камол (хатни олиб кўради. Ҳайрон). Йе! Бу ўша йўқолган варақ-ку! Қандоқ қилиб сизнинг қўлингизга тушиб қолди?

Шаҳноз. Демак, ўша сизнинг номингиздан менга телефон қилган одам бу хатни ҳам уйимизга ташлаб кетибди...

Камол. Ё, тавба! Дилдор асаримни машина қилаётганида шу варақ йўқолиб қолган эди. (Кулиб.) Мен бу хатни сизга эмас, асаримдаги қаҳрамонимга ёзганман. Менинг номимдан эмас, қаҳрамонимнинг номидан! Қизиқ... Демак, кимдир олган, ўғирлаган... кимгадир керак бўлган. Қизиқ, жуда қизиқ... Эҳ, одамлар! Одамлар!..

Шаҳноз (*ўйчан*). Демак, кимдир сизнинг номингиздан телефон қилиб, мени ҳам, эримни ҳам лақиллатибди... (*Ғамгин.*) Ҳа, шу хат, телефон можароси сабаб бўлдию уйимиз бузилди... Эримдан ажралдим...

Камол (*дахшатда*). Бўлмаган гап! Мен туфайли уйингиз бузилдими? Мумкин эмас! Бунга йўл қўйиб бўлмайди! Яраштириб қўяман! Узим!

Шаҳноз. Ҳожати йўқ. Мен эрим билан ярашмайди-ган бўлиб ажралдим. (*Йиғлайди.*) Мени ўринсиз ҳақорат қилди... Хўрлади... Кетаман...

Камол. Қаёққа?

Шаҳноз. Ўз шаҳримга... Ота-онамнинг ёнига...

Камол. Ҳеч қаёққа кетмайсиз! (*Кулиб.*) Мен ўз қаҳрамонимни ҳеч ёққа юбормайман! Ахир, мен туфайли уйлари-нинг бузилиб кетса, мен нима деган одам бўлдим. Ҳаммасига сабаб англашимовчилик! Бўлмаса, Маҳмуд сизни жуда яхши кўради!

Шаҳноз (*хўрлиги келиб*). Яхши кўрган одам шунақа хафа қиладими?

Ташқарида оёқ товуши эшитилади.

Камол. Сиз ичкарига кириб тулинг, биров келяпти. Ҳали гаплашамиз.

Шаҳноз ичкарига кириб кетади. Ғазаб билан **Сабоҳат** киради.

Сабоҳат (*юлқиниб*). Ҳа, шоир! Бу қанақаси бўлди! Биз сизни одобли, ахлоқли деб мақтаб юрсак, ёмон одам экансиз-ку!

Камол (*кулиб*). Ўзи нима гап?

Сабоҳат. Дилдорни нега алдадингиз? Нега лақиллатдингиз?

Сабоҳат (*гапини бўлиб*). Э, қўйинг-э! Бировнинг яккаю ягона фарзанди, кўзининг оқу қораси, сизнинг шафқатсизлигингиз туфайли ўзини-ўзи бир нарса қилиб қўйса нима бўлади?

Камол. Менга қаранг...

Сабоҳат. Қўйинг-э! Ваъдани шўрлик Дилдорга бериб, бошқа билан юрган экансиз-да! Қани, ўша таннозхоннинг ўзлари!

К а м о л (бўғилиб). Қанақа таннозхон? Қайси таннозхонни айтяпсиз? Менинг Дилдордан бўлак севганим йўқ!
С а б о ҳ а т. Е, тавба! Энди мени ҳам лақиллатмоқчимисиз?

Ҳовлиқиб Ҳ а к и м киради.

Ҳ а к и м (дарғазаб). Бу қанақа юзсизлик?! Бу қанақа беорлик?!

С а б о ҳ а т. Ҳа, бу айёр, бу тулки ҳаммамизни алдади! Биз орага тушувдик. Энди Дилдорнинг ота-онасига нима деб жавоб берамиз?

Ҳ а к и м. Йўқ, биз бу масалани шундоқлигича қолди-ролмаймиз! Масалани мажлисга қўямиз, кўпчилик орасига ташлаймиз! Ҳа, шоир, биз билан ўйнашиб бўпсиз! Боплаб туриб газетага ёзамиз!

Ҳовлиқишиб Моҳира билан Сухсур киради.

Моҳира. Ҳа, хайрият, Дон-Жуан шу ерда экан! Зудлик билан милицияга хабар қилиш керак, жинойтчини қамасин!

С у х с у р. Дилдор аламидан кўчада ўзини машинанинг тагига ташламоқчи бўлган эди, биз зўрға ушлаб қолдик! Саал кечиксак, нах физиллаб кетаётган машинанинг тагида қолар эди!

К а м о л (ҳаяжонда). Нима, нима?

Ҳ а к и м. Ўзи қани?

Моҳира. Идорада ўтирибди хун бўлиб йиғлаб.

С а б о ҳ а т. Ана, шоир, нима қилиб қўйганингизни энди билдингизми?

К а м о л (бўғилиб). Э, менда гуноҳ йўқ! Англашилмовчилик!

Ҳ а к и м. Қанақа англашилмовчилик?

К а м о л. Ахир, айтай десам, бидиллаб гап бермаяпсизлар-ку!

Ташқаридан шошиб Маҳмуд, орқасидан Ҳусниддин киради.

Маҳмуд (ҳансираб). Қани? Шаҳноз қани?

Қ а м о л. Кетди.

Маҳмуд. Қаёққа?

Камол. Уз шаҳрига. Ота-онасининг ёнига кетди.

Маҳмуд (*пешанасига уриб*). Эҳ, шўрим! Эҳ, хом калла!

Ҳаким. Ҷузи нима гап?

Сабоҳат. Нима бўлди?

Камол. Тушунтир!

Маҳмуд. Э, сўраманглар. Мен, манови расвонинг сўзига кириб, хотинимдан ажралиб қолдим. Бу одам мени лақиллатди.

Ҳусниддин. Лақиллаган ўзи! Менда айб йўқ!

Маҳмуд (*бўғилиб*). Хотинимга телефон қилиб, бошини айлантирган ким? Уни илон бўлиб авраган ким?

Ҳусниддин. Телефон қилган бўлсам, ўзингнинг илтимосинг билан қилдим!

Камол. Аниқроқ гапиринглар, қанақа телефон?

Ҳусниддин. Гап бундай, Маҳмуд кейинги пайтларда хотинига шубҳа билан қарайдиган бўлиб қолди. Хотинини сендан рашк қила бошлади...

Камол (*ҳайрон*). Мендан?

Ҳусниддин. Ҳа, сендан. Мен шубҳаларни батамом бартараф қилиш, Шаҳнознинг сенга нисбатан кўнглини аниқ билиш ниятида, унга сен бўлиб телефон қилдим...

Камол (*газабли*). Вой, расволар! Вой, лақмалар! (*Ҳусниддинга хатни кўрсатиб*.) Манови хат ҳам сенинг ишингми?

Ҳусниддин. Ҳа, менинг ишим. Далил мустаҳкам бўлсин, Шаҳнознинг кўнглидаги ишончсизлик йўқолсин, деб ушбу мактубни, яъни асарингнинг бир варағини ўғирлаб олиб бориб, ҳовлига ташлаб келган ҳам мен. Бу ишларда раҳбарлик, режиссёрлик Маҳмуджоннинг ўзлари томонидан бўлди!

Ҳаким. Вой, бедаволар! Кечирасиз, шоир, биз сизни билмасдан хафа қилиб қўйибмиз. Англашилмовчилик энди равшан бўлди.

Сабоҳат. Узр, Камолхон. Ҳақиқатан ҳам англаб бўлмайдиган англашилмовчилик экан.

Моҳира. Камолхон ака, биз ҳам сиздан узр сўраймиз.

Камол. Зарарсиз. Аммо манов лақмаларнинг касофати тегиб, Дилбар билан бўладиган тўйимиз бузилди...

Ҳусниддин (*ҳовлиқиб*). Э, ҳо, оғайни, Дилдорга оғиз солма! У меники! Дилдорнинг ўзи менга тегаман; деб

ваъда берган! Қўлимда тилхати бор! Тегаман, деб тилхат берган! Мана!

Моҳира (Хуснидлиннинг қўлидан тилхатни тортиб олиб.) Тилхатни бу ёққа беринг, куёв почча! Сизни лақиллатиш учун, бу хатни мен ёздирганман! Дилдор фақат шоирни яхши кўради! Фақат шоирни! Тушундингизми? (Хатни йиртиб ташлайди.)

Хусниддин (ғамгин). Тушундим. Демак, пешанамга хотин зоти битилмаган экан.

Сухсур. Мен ҳозир!.. (Югурганича чиқиб кетади.)

Ҳақим (Маҳмудга). Омон бўл, шоввоз! Ўз хотинини ўринсиз ҳақорат қилган бефаросат! Ўз бахтига ўзи болта урган каллаварам! Ҳайф сендақа одамга! Ҳайф сендақа эрга!

Маҳмуд (кўксига уриб). Ҳар қанча койсангиз ҳам мен учун оз!

Камол «Лақма» ашуласини айтади, бошқалар унга
жўр бўлади.

К а м о л

Бўлмади толега ёр пешанаси шўр лақмалар,
Бахт, муҳаббат ахтаришда кўзлари кўр лақмалар.
Тушмади толе қуши асло буларнинг домига,
Қўйса ҳам йўлига қилтоқ, ёзса ҳам тўр лақмалар.
Қўлларидадан бир пақирлик иш келарми? Келмагай!
Гапга келганда бағоят устаю зўр лақмалар.
Ҳайф буларга севги ҳам, бахт ҳам, булар ҳеч арзимас,
Севги дунёсида думбул, пишмаган гўр лақмалар.
Қайси лақма яхшироқ, деб сўрмангиз, чунки булар
Бари бир хил, бари расво, бари бир гўр лақмалар
Бўлмади толега ёр пешанаси шўр лақмалар.
Бахт, муҳаббат ишларида кўзлари кўр лақмалар.

Кулги, қийқириқ. Дилдорни бошлаб Сухсур киради.

Дилдор. Камолхон ака, кечиринг! (Ўзини Камолнинг қучоғига ташлайди.)

Камол (уни бағрига босиб). Э, хайрият! Сал бўлмаса сиздан ажраб қолай девдим! (Маҳмудга.) Хўш, ўртоқ, энди нима қилдик? Агар Шаҳнозхон келса уэр сўрармингиз?

Маҳмуд (ҳаяжонда). Минг маротаба!

К а м о л. Шаҳнозхон, чиқаверинг, ҳамма нарса равшан бўлди!

Ичкаридан Шаҳноз чиқади. Ҳамма хурсанд.

М а ҳ м у д. Шаҳнозхон, кечирасиз!

Шаҳноз. Ичкарида туриб ҳамма гапни эшитдим. Агар, Камолхон акам орага тушмаганда, сизни ҳеч ҳам кечирмасдим. Агар, шоир илтимос қилмаганларида, шаҳримга кетиб қолардим.

Ҳ а к и м. Ҳа, шоирга раҳмат!

Хурсандчилик. Қий-чув, шўх рақс билан парда ёпилади.

П а р д а